VILNIUS. Sekmadienis, 1928 m. Liepos mėn. 1 d. II metai.

VISU ŠALIU PROLETARAI, VIENYKITES!

Pirmyn!

№ — 12 (19)

Kas vergo retežių nedrįsta numest—
Tas laisvas niekuomet nebus! J. Janonis.

SOCIALDEMOKRATŲ ORGANAS.

KORESPONDENCIJOS
Adr.: Wilno, Urząd Pocztowy 1.
Skrzynka Nr. 115.
Nr. kaina 20 skt. Užsieniuose dvigubai.

EINA DU KARTUS
Į MĖNESĮ

Interesantus redakcija priimineja kasdien, išskiriant šeštadienius, nuo 4—6 v. p.p.
Adr.: Kijowska 2—27.

Audros išvakarėse.

Netaip jau senai, kai daugelis žmonių iš liberalinių ir buržuazinių partijų, kurios šiandien yra opozicijoj fašistinei diktaturai, gyveno ir dalinai tebegyvena vaikiška viltimi, kad fašistinį rėžimą Lietuvoj bus galima išnaikinti ramiu susitarimo keliu su pačiais fašistais ir pamažu grąžinti taip vadinamą demokratinę tvarką musų krašte. Tos vaikiškos vilties vedami kademai su liaudininkų centru megino įžengti net koalicijon su tautininkais, kad padėjus jiems išbristi iš kruvinos balos. Tuo tikslu buvo vedamos derybos, daromi ramus idiliški pasikalbejimai ir svajonėse dalintasi ministerių portfeliais. Bet tie naivus žmonės, tur but, nesuprato, kad tokiais idiliškais keliais pasauly niekas nesidaro. Jie gavo įsitikinti tik tuomet, kaip p. Voldemaras parode jiems duris iš savo kabineto ir išvadino mulkiais. Tuomet visos idiliškos iliuzijos subiro, nors širdyje, pas kai ką iš to logerio žmonių tebrusena ir šiandien panašios vilteles, kurių vedami jie karts nuo karto primena tautininkams konstitucijos laužymus, sako moralius pamokslus, stengdamiesi moraliai paveikti i fašistinius diktatorius. Tokių morališkų pamokslų labai dažnai užtinkame „Ryte", „Lietuvos Žiniose", o kai kada net ir „Social-demokrate". Tokių straipsnių autoriai, matomai, visiškai pamiršta, kad fašistiniai Lietuvos diktatoriai, kurie viską turi savo rankose, **išskiriant parako ir kulkosvaidžių įtaką,** jokiai kitai **įtakai nepasidavė ir nepasiduos**. Kad taip yra, galėjo įsitikinti kiekvienas, kas sekė ir seka Lietuvos fašistų valdymo priemones. Reiškia, fašizmą išnaikinti visur, kaip ir pas mus Lietuvoj, tagalima vien planingu ir organizuotu revoliucines kovos keliu. Apie tai mes daug kartų rašem ir neapsiriksim pasakę, kad didele dauguma Lietuvos darbo žmonių, kuriems tenka ant nuosavo kailio daugiausiai patirti kruvinąjį fašistų rėžimą, tame įsitikino ir pradejo ruoštis ginkluotam sukilimui.

Reikia pasakyti, kad paskutinemis savo vidaus politikos reformomis, t. y., paskelbimu savo „naujos konstitucijos", fašistai galėjo įtikinti ir visus tuos svajotojus, kad jie bereikalo prikaišioja konstitucijos laužymus. Kad bergždžiai nevargtų tie ponai, fašistai paskelbė ir įteisino š. m. gegužės 25 d. nuosavią fašistinę konstituciją. Tuo savo politiniu žingsniu fašistai formaliai pastatė kryžių, lig tol buvusiai Lietuvoj santvarkai. Faktinai jie tas laidotuvių ceremonijas kartu su kademais atliko 1926 m. gruodžio men. 17 d. Iš savo pusės krikščioniškai konstitucijai, buvusiai Lietuvos santvarkos pagrindu, mes tik galime pasakyti amžiną atilsį ir palinketi dangaus karalystės. O tie, kurie svajojo jos pagrindais tvarkyti ateities Lietuvą, tegul sukalba už krikščioniškos konstitucijos dušią tris Sveiką Marijas, **nes kas gyvenime palaidota ir išimta iš apyvartos, tas daugiau niekadas nebesugrįš.**

Prieš kovojančią Lietuvos liaudį šiandien stovi vienas uždavinys—**ginkluotu keliu nuversti fašistinę diktaturą.** Vadovaujantis tuo uždaviniu ir tuo pagrindiniu visos Lietuvos darbo liaudies troškimu, šiandien galima padalyti visą Lietuvos visuomenę į du frontus. Prie pirmo fronto galima **priskirti visus tuos, kurie ima šautuvą ar kitokį ginklą į rankas ir stoją į priešfašistinį kovos frontą.** Prie antro, t. y. **prie fašistinio fronto, visus tuos, kurie šokiu ar tokiu budu re-**

mia fašizmą arba laikydamiesi neitralumo mala žodžiais ir neieško sau fizinių ginklų bei neprisideda prie slaptų kovos organizacijų. Pirmieji yra antifašistai, pasiryžę kovoti už pačią Lietuvą ir jos darbo žmonių šviesesnią ateitį. Visi antrieji yra fašistai, kurie kovoja prieš liaudies interesus. Šiandien, kuomet dėka žiauriausio teroro i požemius nugrusta Lietuvos liaudis sprendžia savo ir visos Lietuvos gyvybes klausimą ir ruošias fašistinės diktaturos nuvertimui, Lietuvoj nėra ir negali butl nei liaudininko, nei socialdemoktato, nei komunisto, nei demokrato ar kokio kito bepartyvio, **bet yra tik fašistai ir antifašistai.** Nes kalėjimuose vienodai pudomas socialdemokratas, komunistas ir liaudininkas. Žvalgybos agentai vienoda elektros mašinele elektrizuoja visus, kas pakliuva i jų rankas už tokį ar kitokį priešfašistinį darbą, arba net visai be jokios kaltės. Visus, kas nepučia į fašistų dudą, vienodai slegia fašistinis režimas. To negali suprasti tik tie politiniai spekuliantai, kurie, varydami šlykščiausią demagogiją prieš kitas antifašistines partijas ir dedamiesi didžiausiais kovotojais su fašizmu, tik krikdo revoliucinį darbininkų sąjudį. Turiu galvoj komunistų „Balsą“ ir maksimalistų grupelytės „Revoliucionierių“. Tie abu laikraščiai kolioja visas partijas, išskiriant savas. Tokia jų „kovos“ taktika primena liaudies dainušką, kurioj dainuojama:

„Visos kurvos, visos kurvos,
„Tik mes vienos ne ne ne“.

Bet Lietuvos liaudis sunkioj priešfašistinej kovoj jau spėjo suprasti, kas jos draugas, kas ne; ji spėjo suprasti svarbą ir reikalingumą vieningo revoliucinio kovos fronto, fašistinės diktaturos nuvertimui ir tam ruošiasi visomis pastangomis, stengdamosi priartinti tą revoliucinės kovos valandą, kurioj bus amžinai sutriuškinta fašistinė ir klerikalinė reakcija Lietuvoj. Ta valanda jau nebe taip toli. Lietuva šiandien jau stovi revoliucinės audros išvakarėse. Todel mes, socialdemokratai, skaitome reikalingu mesti žvilgsnį į ateitį ir paduoti pačiai liaudžiai mintį, kad ji pagalvotų apie rytojų ir išsiaiškintų, kas reikalinga bus daryti, pasigirdus ginkluoto sukilimo šuviams.

Priežodis sako: „Ne laikas tuomet šunis lakinti, kai reikia eiti medžioti“. Prie jo, turint galvoj kovos valandą, reikia pasakyti: **ne laikas bus galvoti, kas daryti, kuomet išeisime į kovos lauką su šautuvais rankose.** Neužmirškime, kad fašistai yra pasiruošę ir tuomet teks grumtis be atodairos. Viena kas šiandien turi buti aišku kiekvienam sąmoningam kovotojui, — kad mes žengdami į kovos barikadas nešame didžiausią atsakomybę už Lietuvos ir jos liaudies ateitį. Nuo sukilėlių organizuotumo, sumanumo ir revoliucinės disciplinos, kurią reikalinga bus išlaikyti, priklausys visi liaudies laimėjimai ir Lietuvos Respublikos ateitis. Taigi jau šiandien, tu revoliucinių kovos burių, kurie yra visose Lietuvos kampuose, švenčiausia pareiga apie tai pagalvoti ir iš anksto numatyti tuos **kovos komitetus,** kurie, kilus sukilimui, tuojaus **užimtų** miestus, miestelius, sudarydami jose pavyzdingą revoliucinę tvarką, kurios pareiga apsauguoti visuomenės turtą ir garantuoti piliečiams ramumą. **Tie kovos komitetai,** kilus sukilimui, privalo paimti valdžią į savo rankas, o kartu paimti ir visą atsakomybę, kurią jiems uždės pats revoliucinės valdžios paėmimas. Mes neužmirškime vieno, kad pirmon eilen patys fašistai stengsis daryti visokius plėšimus, vogimus, kad tuomi sukompromitavus pačius sukilelius. Be to, sukilimo banga iškels aikštėn ir visokias visuomenės atmatas: žulikus, vagis, kurie pasinaudodami proga, stengsis prisiplėšti ir pasipelnyti. Dar gali atsitikti ir tokiu liudnų reiškinių, kaip su Taurages sukilimu, kuriam kilus, prisiplakė trys maksimalistai su p. Soltonu priešaky, kuris užėmęs komendanto pareigais, nuėjo ir paėmė iš Valstybės banko neva revoliucijos reikalams virš dviejų šimtų tukstančių litų ir tuomi **suteršė garbę** pirmų revoliucinių Lietuvos liaudies kregždžių, kurios garbingai žuvo už Lietuvos liaudies Laisvę. Pasinaudodami tuomi fašistai, apšaukė Taurages sukilimą kaipo banditų sukilimu ir pradėjo bubnyti, kad jis buvo suruoštas pasiplėšimo tikslams. Gi kilus pavojui p. Soltonas, **visiškai pamiršęs revoliucinio komendanto pareigas** su dviem savo draugais maksimalistais—Ulevičium ir Jurkutaičiu, pasigrobė pinigus ir pirmieji apleido miestą. **Tokie reiškiniai yra jokiu budu neleistini revoliucinio sukilimo metu. Nes tai yra ne kova už kilnius idealus, bet šlykščiausias banditizmas, kuris teršia sukilelių garbę. Kad aukščiau minėti reiškiniai neįvyktų, kovos komitetai privalo buti sudaryti iš žmonių, kurie butų patikimi ir ištikimi iki mirčiai revoliucinei disciplinai.** Tų komitetų pareiga, kaip minėjau, paimti sukilimo metu visą vykdomąją valdžią į savo rankas ir kartu nešti atsakomybę už visas pasekmes. Tokie pat **kovos komitetai** privalo buti sudaryti tose kariuomenės ir šaulių dalyse, kurie prisidės prie sukilelių. Jų pareiga, nepasiduoti fašistinių karininkų įsakymams, bet areštuoti visus tuos karininkus, kurie norės išvesti kariuomenę prieš sukilėlius ir eiti padėti sukilėliams. Tokius pat komitetus privalo sudaryti gelžkeliečiai, kad užkirtus fašistams susiekimą. Tarp tų visų **kovos komitetų** sukilimo metu turi buti padaryti **ankštus ryšiai,** kad žinojus, kaip vyksta kovos įvairiuose

vietose ir kur reikalinga pagalba. Juo geriau bus viskas organizuota, juo greičiau bus sutriuškinta fašistinė diktatura.

Be to, nereikalinga užmiršti, kad tie visi liaudies kovos komitetai, **nuo dienos sukilimo paima visos Lietuvos likimą į savo** rankas. Todel jie negali užmiršti, kad juo mažiau bus padaryta **nuostolių sukilimo metu, juo geriau ir lengviau bus visai Lietuvai ir jos gyventojams pasibaigus sukilimui. Pasibaigus sukilimui, iš tų visų revoliucinių liaudies kovos komitetų turės įvykti visuotinas jų atstovų suvažiavimas, kuris suves revoliucijos apyskaitą, išdrįbs tą platformą, kuria remiantis bus pačios liaudies toliau tvarkoma Lietuvos Respublika.**

Taigi kovojanti Lietuvos liaudie ir visi kovotojai, neužmirškite vieno, kad revoliucinei audrai kilus privalome tvirtai į rankas paimti Lietuvos Respublikos likimą, ir nešti didžiausią atsakomybę už jos o kartu ir visos liaudies šviesią ir kulturingą ateitį. Tik tos kilnios revoliucinės minties ir pasiryžimo vedami, sugebėsime atlikti milžinišką darbą: **Lietuvos išvadavimą iš kruvinojo fašistų jungo.** Tos minties vedami, stengkimės juo greičiau priartinti ir pačią kovos valandą.

Karušis.

AGORA.

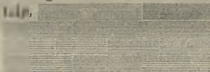
LIETUVOS JAUNIMUI.

Priaugančiajai kartai tokį pranešimą
skelbiu su šios dienos data:
— Miestų ir kaimų darbo jaunime,
ant tavo pečių — ateities Lietuva!

Kalbėdavo su mistika, su simboliais su meilės patriotiškais kristalais,
bet vis su baime, nedrąsiai teprataria.
Šiandien —
        skambėt privalo žodis, kaip metalas,
šiandieną —
        tegyvuoja geras agitatorius!

Į Lietuvą greitai sugrįž Penktieji Metai,
taigi žinok, už kokią agituoti markę.
Visus vienodai šauk kovos verpetan,
o šauk — kaip mokė Marksas:
        Darbininkai visų šalių,
        vienykitės!
        Paimkit šautuvus, dalgius ir spatus
        ir agituokit kovai vieni kitus!

O žengt iš vieno -

kaip plienas —
linijoms — organizuotai,
išgriaus kiekvieną priešo sieną
darbo žmonių nedaloma rikiuotė.

Dar obalsių štai šešetas.
Kova:
        už laisvę,
        už lygybę,
        už brolybę,
        už bendrą darbą bendram lobiui,
        už proletarijos pasaulinę vienybę,
        už darbo Lietuvą ir josios darbo žmones,
kuriems tik jus — jauni — laimingą ateitį atnešit

Jaunime!
Plačiųjų tavo masių budeliai juk neiškars.
Tai kovai už geresnę tėviškės likimą —
greičiau
gretas dvejink
ir —

žengte marš!

1928 m.

Ar socializmas naikina nuosavybę?

Viešpataujantieji pasauly turtuoliai-dykaduoniai, matydami vis didejantį darbininkų judejimą ir nujausdami, kad darbininkų susipratimas priartins dykaduoniams mirties peilį, — visokiais budais stengiasi prailginti savo sotciai nutukusį gyvenimą.

Tose valstybėse, kur darbininkai mažiau yra susipratę, turtuoliai, turedami savo rankose valdžią, be jokių ceremonijų smaugia darbininkų judejimą: žudydami darbininkų vadus, griaudami darbininkų organizacijas. Bet tose valstybese, kur darbininkai labiau susipratę, kur jie turi stiprias savo organizacijas, — turtuoliai-buržuazija lyg ir nedrįsta perdaug žiaurių priemonių pries darbininkus vartoti ir po vieno antro išsišokimo, po vienos antros ekzekucijos, matydama, kad represijomis darbininkų judejimą nebenuslopins,—imasi kitokių, taip sakant, „kulturingesnių" priemonių. Čia jie vartoja šmeižtus, melus, provokacijas ir t. t., kad tik kaip nors atitolinus tą socializmo rykštę, kuri, lyg toji Sinedriono šluota, kaba prieš akis buržuazijai. Ir iš tikrųjų, kuomet darbininkai suprato socializmo mokslo naudingumą, kuomet jie stojo griežton kovon su kapitalistais-išnaudotojais, kviesdami visus darbininkus vienytis ir ton kovon detis, kapitalistai, nebegaledami ginklais ir kartuvemis darbininkų nuo socialistų atbaidyti,—griebesi aiškinti darbininkams socializmo mokslo pragaištingumą. Buržuazija savo spaudoje ir žodžiu demagogiškai įtikinėja nesusipratusią liaudį, kad socializmas, tai tokia busianti visuomenes suredymo tvarka, kurioje kiekvienas pilietis pasijusiąs biauresnej padety, negu kalejime. Svarbiausis buržuazijos argumentas prieš socializmą statomas tas, kad socializmas visiškai panaikinsiąs privatinę nuosavybę. Ir reikia pasakyti, kad su šiuo savo „argumentu" buržuazija, nors ir labai primityviai jį aiškindama, vis gi nemažai pavelkė į darbo masių psichiką, sutrukde ir tebetrukdo darbininkų susipratimą. Iš tikrųjų — kas gi siandien išdarbininkų nenoretų tureti jau gražų namelį, ukį, gražiai apsiredyti, patogiai gyventi ir t. t.? Atsakymas savaime aiskus. Tuo tarpu buržuazija įkalbineja darbininkams, kad socialistai ne tik uždrausią darbininkams įsigyti lužnas—namais vadinamus, bet priversią gyventi „komunoje" ir net dviejų švarkų darbininkas negalesiąs turėti! Girdint tokius buržuazijos išvedžiojimus darbininko vaizduotėj tuojau kyla vienas po kito paveikslai: smaluotas, nuzulintas švarkas, išklypę batai, maistas „iš vieno katilo", nelyginant kariuomenej ar kalejime, nakvyne ant kietų kareivines narų ir t. t. Darbininko, žinoma, tokie gyvenimo „patogumai" nevilioja, todel jis mano sau: „nors siandiena aš ir nieko neturiu, bet gal kai kada turesiu, o apie socialistus ir jų „rojų" neneriu girdeti!"

Bet dabar pažiurekime, ko verti tie buržuazijos argumentai, tie isvadžiojimai.

Pirm negu šį klausimą negrinejus, reikia mums išsiaiškinti, kas tai yra darbininkas? Čia klausimas, rodos, visai aiškus: *darbininkas yra lygiai toks pat žmogus, kaip ir visi kiti, tik skirtumas tame, kad jis ilgai ir sunkiai dirba ir skurdžiai, vargingai gyvena.* Bet tik, rodos, kada mes patys į save žiurime, gi turtuoliai—buržuazija, savo akimis į mus žiuredama, mato visai ką kitą. Jos akyse darbininkas, nors ir panašus į žmogų, bet vertinamas tik kaipo įrankis darbui atlikti, turtams gaminti. Pavyzdžiui, lauko, t. y., žemes ukio darbininkas vertinamas tik kaipo raumenų jega, kurios pagalba žemes savininkas gamina sau turtus. Žemes savininkas, samdydamas darbininką, lygiai kaip arklį pirkdamas, žiuri, kad jis turetų stiprius raumenis, kad jis darbui tinkamas butų. Fabrikantas ir gi skaito, kad darbininkas yra ne daugiau, kaip judanti jo įmones mašinų dalis — ir tai dar prastos konstrukcijos, nes kuomet fabrikantas įsigyja naujas tobulesnes mašinas ir kuomet darbininkas pasensta, nustoja jegų, tai fabrikantas be jokių ceremonijų sudevetąsias mašinas drauge su pasenusiais darbininkais išmeta į sąšlavyną!

Viso pasaulio buržuazija yra taip nustaciusi, kad darbininkui duodama is jo uždarbio tik tokia dalis, kad jis galetų pramisti ir palaikyti darbui tinkamą sveikatą, lygiai, kaip arkliui pašaro, arba kaip mašinai duoda tiek kuro ir tepalo, kad ji galetų judeti ir darbą atlikti. Kaip arkliai geresnes veisles ir kaip mašinos geresnes konstrukcijos visuomet geriau prižiurimos, taip lygiai ir darbininkai: — tose šalyse, kur jie aukščiau pakilę kulturoje, aukštesnio išsilavinimo, kur jų kasdieniai reikalai didesni, ten ir atlyginimas darbininkams didesnis, taciau tas atlyginimas niekuomet neviršija darbininko butinųjų išlaidų

Imkime, pavyzdžiui, Lietuvos darbininkus ir sulyginkime su kitų valstybių, kitų kraštų darbininkais, pamatysime, kad uždarbis jų labai nevienodas. Jau musų kaimynes Latvijos darbininkas uždirba daugiau, negu Lietuvos; Vokietijos dar daugiau, o Š. Amerikos darbininkas uždirba beveik tiek, kiek pirmųjų valstybių visi trys darbininkai bendrai paėmus. Dabar imkime darbininką kinietį. Jis uždirba žymiai mažiau, negų Lietuvos darbininkas. Tas yra del to, kad, kaip jau buvo sakyta, juo didesni darbininko kasdieniai reikalavimai, tuo daugiau jam duodama. Pavyzdžiui, Lietuvos darbininkas pakenčia visai vargingą gyvenimą: jis gyvena kokioj nors lužnoj ar palepej—butu vadinamoj; baldai geresni jam nereikalingi, devi prastus rubus, vadinamus „namų darbo", arba perkasi ant „talkučkes" „krominius". Valgo menkai: duoną, silkes, bulves—tai pagrindinis jo valgis, retkarčiais prisiduria lašinių ir prie progos „valstybines" bonkutę. Dvasiniai reikalai daugumos Lietuvos darbininkų visai užmesti: knygas—pavaduoja kalendorius, maldaknygė; laikraščius perkasi tik sekmadieniais ir tai ne kiekvienas; draugijas, klubus pavaduoja bažnycia, teatrą—„kinas" arba šiaip koks balaganas ir t. t. Latvijos darbininkas jau gyvena šiek tiek žmoniškiau: valgo geriau, butas ir baldai šiek tiek geresni, taciau rubus ir avalinę dauguma vis tik perkasi „utu-

tirguje"; laikraščius skaito beveik visi; draugijos, sąjungos, teatrai, klubai—Latvijos darbininkams nesvetimi; „degviną" taip gi myli, bet įsidemetina, kad Latvijos „baznicos" beveik apytuštes. Vokietijos darbininkai gyvena dar kulturingiau ir švariau.

O Š. Amerikos darbininkas gyvena visai gerai, arba kaip pas mus priimta sakyti—„poniškai". Jis į darbą ir iš darbo eina švariai pasiredęs, senų rubų ir avalinės taisyti lopyti nera mados; butas jo erdvus, gerais baldais apstatytas; valgo labai gerai ir daug; laikraščius perkasi bent po kelius kasdieną; prie „unijos" priklauso kiekvienas, apart to priklauso dar prie kokios nors draugijos; teatrus darbininkai visuomet gausiai lanko ir t. t. Tuo tarpu Kinijos darbininkas išminta dieną su pora žiurkių ir saujale ryžių; vaikšto pusnuogis, gyvena kokioj nors kiaulių lindynej.

Trumpais bruožais nušvietus visų kraštų darbininkų gyvenimą, matytis, kad juo tamsesnes darbininkų mases, tuo mažiau juos buržuazija skiria nuo gyvulių ir priešingai, juo aukštesnė krasto kultura, juo didesnis darbininkų susipratimas, išsilavinimas, tuo geriau darbininkai aprupinami. Tačiau, didžiausia butų klaida manyti, kad aukstai pakilusios kulturos ir technikos kraste buržuazija mielu noru geriau aprupina darbininkus, duoda geresnį jiems pragyvenimą. Anaiptol—to nera. Jeigu darbininkai kokiame nors krašte turi geresnes, žmoniškesnes pragyvenimo sąlygas, tai vien tik del to, kad jie yra susipratę, apsišvietę ir tvirtai susiorganizavę—tas sąlygas *iškovojo* ir patys sau geresnį, žmoniškesnį gyvenimą pasidare!

Dabar grįžkime prie musų skaudžiojo klausimo—nuosavybes. Kas tai yra toji visų branginamoji nuosavybe?

Nuosavybe, kaip mes ją suprantam, tai bus ne kas kita, kaip visi medžiaginiai apčiuopiami daiktai, reikalingi žmonių gyvenimui, ir skaitysis jie to žmogaus, kuris gales tuos daiktus, kaip jam tinka, naudoti. Tuos daiktus, tuos medžiaginius žmonių rankomis pagamintus pabuklus mes matome kiekviename žingsny, susiduriam su jais visose gyvenimo srityse, butent: namai, baldai, fabrikai, mašinos, įvairios prekes ir t.t. Be to, yra dar gamtos tvarinių, kuriuos ir gi reikia įtraukti nuosavybes objektų skaičiun, tai bus: miškai, upes, kalnai su jų metalais ir mineralais, dirbamoji žeme, javai, gyvuliai ir t. t. Bet ar darbininkas gali tuos nuosavybes objektus, sulig nuožiuros, savo reikalams naudoti? Kokią gi nuosavybę turi tas, kuris savo rankomis taip daug turtų yra pagaminęs? Jokios!.. *Tas, kuris gamina pasauly turtus ir visokias gerybes,—pats nieko neturi.* Buvo priimta tvirtinti, kad darbininkas turi vienintelę nuosavybę — savo pusletąsias rankas. Bet toks tvirtinimas yra klaidingas — ir pusletosios rankos nera darbininko nuosavybe, jis negali su savo rankomis pasielgti taip, kaip jam tinka, nes dabartiniame suredyme savo rankas darbininkas yra priverstos parduoti už juodos duonos kasnį.

P. Kaup.

(b. d.).

A. VĖTRA.

ŠIAUDADUŠIAMS.

Kai vakar laimejimus šventem,
Netruko draugužių gerų...
Bet vos tik nelaime mus trenke,
Kaip velei palikom be jų.

Ak, jus šiaudadušiai, baikštuoliai,
Jums nauda berupi sava!
Tai eikit, gyvenkit, kaip kiaules —
Jums smarve Smetonos gera.

Gana savanaudžius pažistam —
Jiems šiltą vietelę tik sukt!
Jie tam tik pasauly gyvena,
Kad užti, pavalgyt ir tukt.

Geriausius draugus musų žudo,
Smetonos šuniukai pikti.
Kalėjimus pilnus prigrudo
Vis liaudies geriausių sunų!

Tuli „bepartyviai veikėjai"
Ant musų galvų verč šiukšles.
Bet atminkite jus, farizėjai,
Kad siurbeles liaudis sutrekš!

O jus, niekadėjai piktieji,
Pasiųsime lodint šunų
Už Laisvą Respubliką eisim,
Nors daugel dar musų žutų!

Ir žuvusių kraujas su vetra,
Prakeiktus fašistus nušluos.
Paberta į dirvą mus sekla
Greit vaisių palaimintą duos.

Ak, jus šiaudadušiai, baikštuoliai,
Pabegot, pabugę darbų.
Tai bekit pas lutrą Smetoną —
Atlygs jis jums Judos grašiu...

Nužudyto draugo Kazio Mažeikos laiškas tėvams prieš mirtį.

Mylimi teveliai, broli ir sesute! Siunčiu Jums paskutinį atsiskyrmą. Žodžlu su Jumis negaliu pasikalbeti, tai nors laišku atsisveikinu.

Aš mirštu už kitus. Kitiems norejau padaryti gerą, del to ir tenka mirti. Jus nemanykite, kad sunku mirti. Nera jau taip sunku, kaip kas mano. Juk vis tiek sykį tenka mirti. Šiandien ar rytoj—vistiek. Bene bus man didesne nauda, jeigu aš visą gyvenimą išgyvensiu skurde ir varge, o senatvėje gi no ligos nukankintas mirsiu.

Dabar mirtis lengva. Pykst, pokšt ir jau nera žmogaus. Pasakykite—ar jums gyvenimas ką dave?—nieko nedave. Skurde gyvenote ir gyvenate. Gal but ir mane toks likimas lauke. Bet dabar to nebus. Nesakykite, kad aš be naudos mirštu. Aš negyvensiu, bet mano vardas liks. Jums tenka didžiuotis turint tokį sunų, kurio ne mirtis negali nugąsdinti. Ir ji manęs nenugązdino. Jokios baimes nejaučiu. Net dar dabar, 4—5 valandas prieš mirtį nesigailiu, kad mirstu. Gyvenimas man nieko nedave ir negalejo duoti. Dabartiniame laike tokiems, kaip aš, dar ne vieta pasaulyj. Per anksti gimiau. Nors sako—nuo likimo neišbegsi. Kas skirta — turi įvykti.

Jus man dovanokite, jeigu kada aš jus užgavau ir daug nesirupinkite. Žinoma, Jums sunkiau matyti

mane mirusiu, negu man mirti. Jus gyvenate, kad parodyti žmonems, kad Jus žuvusio už laisvę sunaus tevai, broliai ir seserys, kurie turi tą pačią mintį, kaip ir aš. Už mano mirtį atkeršys. Jie be keršto neliks. Mano budeliai atsakys prieš žmonių teismą, kuris jiems bus baisesnis, negu man, nes as žustu nekaltai, o jie ant savo sąžines turi daug nuodemių. Ir jeigu jiems teks mirti, jie taip drąsiai mirtį nesutiks. Nemanykit, kad keršto nebus. Anksčiau ar veliau, tas įvyks vistiek. Kiekvieno nekalto žmogaus mirtis tą keršto dieną artina.

Bet užteks rašyti. Neliudekit, bukit—tvirti, taip kaip tvirtas Jusų brolis ir sunus. Mokykites iš jo tvirtumo. Namanykit, kad aš nors kiek baimes turiu. Maniau, kad mirti sunku, bet taip nera. Baisu tik toliak, koliak tikrai nežinai, kad m rsi, o kaip žinai, tai viskas jau baigta ir liudeti nera ko. Juk vistiek, kitaip nebus.

Na, bet sudiev! Daugiau nesimatysime.

Jusų ligi mirties Kazys.

Mariampoles kalejimas, 1927-X-8 d.
1 valanda nakt.

1. Priešfašistinės kovos fronte.

Pirmasai smugis.

Lietuvos fažizmas nespejo išsivystyti, kaip pradejo nuo pat savo galvos puti. Kaip nesenai fašistai džiugavo ir garbino „musų narsiąją" kariuomenę! Rodos, tik vakar dieną „narsioji kariuomene", suprask, karininkai-fašistai-perversmininkai buvo ant visų fašistų liežuvių, o dabar apie „narsiąją" nieks ne žodžio. Išejo, taip sakant, iš mados — ir tiek.

Matyt, „musų narsiosios' nebepatenkina nei Smetona, nei kas kitas. „Narsioji" neveltui buvo narsi gruodžio 17 d. perversmo metu:—ji žinojo, kad laimeję tautininkai tures pildyti jos valią.

„Und der Kaiser absolut, wenn er unsere Wille tut" (Kaizeris absoliutus vienvaldis, jei jis musų valią pildo), — pasigerę sakydavo vokiečių leitenantai; vadinasi, nepildyk leitenantų valios — ir Kaizeris nebusi absoliutus.

Tą patį, lygiai tą patį tenka pasakyti ir apie musų leitenantus, kurie po perversmo tuojau realizavo savo valią ir norus: gavo iš Smetonos pakelimus laipsniuose, iškovojo sau geresnę padetį, padare karjerą ir apsikabinejo medaliais ir ordenais.

Kapitono Okulic-Kazarino šuvis į Noreiką įrodo, kaip toli yra nuejusi karininkų demoralizacija. Tautininkas nupiškino tautininką — *ir dar koki tautininką: visos tautininkų šeimos idejinę galvą. Tai reikšmingas šuvis.* O dar reikšmingiau tenka įvertinti karininkų-leitenantų įsikišimą į Okulic-Kazarino bylą. Leitenantai greitai pareikalavo Okulic-Kazarino nebausti, net paleisti be jokio teismo. Štai kodel taip umai Kazarino byla iš kariško tardytojo rankų parejo į civilio tardytojo rankas. Tautininkų „Aidas" prasivepe apie žmogaus gyvybes brangumą ir... nutilo, nutilo todel, kad kažkas pagrąsino mažiau apie „narsiąją" kalbeti. Kuomet „narsioji" šaude darbininkus ir tauragiečius, tuomet nieks iš tautininkų neužsimine apie žmogaus gyvybes brangumą, o dabar susiprato, kai kulka juos pačius paliete.

Tautininkai pirmieji demoralizavo kariuomenę: atitrauke ją nuo tiesioginio jos darbo, įvede dalį karininkų į perversmą. Tie patys tautininkai galutinai sunaikino karininkų kadro vieningumą: tautininkų jačeikos karininkuose, akiplešiškas neklausymas viršininkų įsakymų galutinai parove drausmę karininkijoj. Snipavimas ir provokacijos sudemoralizavo ne tik karininkus, bet paliete ir kai kurias kareivių dalis, — žodžiu sakant, pirmasai sios demoralizacijos suvis pataike į pačius demoralizatorius, į jų pačių įdejinį vadą — Noreiką.

Mums aiškeja vienas dalykas, kad šita demoralizacija eis be atodairos toliau, kol galutinai nesupus— tai, kas jau dabar puvesiais atsiduoda. Aišku, kad tik tie karininkai, kurie sugebes atsilaikyti prieš dvokiančią demoralizaciją, tik tie, kurie per didelį vargą ir moralius kentejimus išeis sveiki iš dvokiančio fašistų liuno, — tik tie gales drįsti atsistoti naujos musų krasto kariuomenes priesaky — tos kariuomenes, kuriai liaudies reikalai ir pareigų prieš liaudį supratimas bus aukščiausias tiklas.

Baigdamas turiu pasakyti, kad, gal, visai netolimas laikas, kuomet Mačiuikos ir Bartuškos, Smetonai ir Voldemarui paslijus pasakys: „nieko blogo, dviem b...iais mažiau!" Tai bus tuomet, kai negelbes ordenai, pataikavimai ir šliaužiojimai prieš Okuličą „narsųjį". Mes manome, kad lietuviškųjų Rasputinų režimas pasibeigs tuom, kuom baigesi Rusijos Mikes ir jo Rasputino viešpatavimas.

M—as.

Iš mano užrašų.

Musų verguveje dvi pastarosios savaites pasižymejo gan įdomiais įvykiais. Gegužes 26 d., anksti rytą, po miestą pasklido kalbos, kad spasdinasi manifestas ne manifestas konstitucija ne konstitucija. Po pietų paaiškejo, kad iš tikrųjų „Vyr. Žiniose" tilpo naujoji „konstitucija". Del paskelbusios „konstitucijos" Lietuvos opozicine spauda visai nereagavo, išejo savotiškas protestas ir prieš neteisetą konstituciją, ir prieš karo cenzurą. Fašistine spauda del šito opozinines spaudos demonstratyvio tylejimo jaučiasi, kaip musę kandusi. Už tai užsienio spauda kelia lermą ir stato Lietuvos tolimesnio ekzistavimo klausimą Žinoma, šalis, kuri nesugeba nusikratyti uzurpatorių, ir kitaip neįvertinama, kaip mirusi ar mirštanti. Kaune visai aiškiai kalbama, kad ir pagal naująją konstituciją seimas nebusiąs šaukiamas. Smetoninę valdžią sudarysianti Valstybes Taryba ir išrinksianti Smetoną į prezidentus, o toliau, žiuresianti, ką daryti: ar šaukti Seimą, ar skelbti Smetoną Antaną Pirmoju iš Dievo malones. Kai kas šneka, kad tokio ciniško „konstitucijos" paskelbimo niekur nera buvę. Daug kas sako, kad nors policijos nuovadų viršininkų butų atsiklausta—vis, mat, šioks toks žmonių balsas būtų buvęs, o dabar — Smetona ir ministeriai, ministeriai ir Smetona.

Smetona atlanke Mariampolę Tas biznis daug kainavo, bet įspudžio nepadare, nors žioplių buvo pakankamai. Naujoji „konstitucija" ir Mariampoles „demonstracijos" pasibaige fasistų tragedija. Grįžęs apie 7 val. vak. iš Mariampoles Tautininkų Sąjungos Kontre Valdybos pirmininkas Noreika, pagal seną įprotį nuejo tiesiog į „Vilnies" restoraną ir sedo prie kortų ir šnapso stalo. Šnapsavosi ir kortavo iki 3 val. ryto

— mat, fašistams karo stovio ner. Apie 3 val. ryto Noreika, bekortuodamas, pavadino karininką kapitoną Okulič-Kazariną „švancu", už ką gavo nuo to 5 kulkas į pilvą. Buvusieji „Vilnies" restorane Noreikos sobutylnikai pasakoja įdomią sceną. Kai Okulič-Kazarinas pradejo piškinti is brauningo į Noreiką, buvusieji tenai keli karininkai atsidure po stalais ir išlindo iš po jų tik tuomet, kai atejo policijos ir komendaturos atstovai. Stai kokie „musų narsieji tevynes gelbetojai". Buvęs kortininku tarpe sklerius (meno mokyklos direktorius) iš to strioko tik namie pajuto po savim kojas. Okulič-Kazariną fašistų spauda visur vadina totorių kilmes, kad sumažinus įspudį ir pabrežti, kad lietuvių kilmes žmogus tokio dalyko nepadarytų. Žmones kalba, kad Okulič-Kazarinas pernai peršove kareivį ir iš to didvyrisko darbo išejo visai sausas, o dabar peršove Noreiką ir, kaip pikti liežuviai kalba, išeisiąs tik pusiau šlapias:—mat, Kazarinas esąs iš „my tautiniki" ir turįs gerus fašistų karininkų tarpe ryšius, nes ir pats esąs toks.

Pasakoja, kad fašistai karininkai suterorizavę Voldemarą ir todel Kozarinas gavęs civilį tardymą.

Matyt, perversmininkų tarpe Noreika turejo ne kokį vardą, kad toks fašistas, kaip Mačiuika, sužinojęs apie įvykį, pasakęs: „nieko blogo, vienu b...iu bus mažiau".

Del Noreikos tenka pasakyti, kad tai buvo vienas atkakliausių reakcininkų ir monarchistų. Kalbama, kad jis buvęs pakeistosios konstitucijos autorius. Noreika, be to, spekuliavo Tytavenų miškais, iš kurių lauke milijonų—tai buvo nepataisomas girtuoklis karininkas ir, kaip žinote, tautininkų centro valdybos pirmininkas.

X. Y.

Laiškas iš Kauno.

Nuo gegužes men. 15 d. Lietuvoj prasidejo dekretų laikotarpis. „Pavaduodamas" seimą fašistų prezidentas Smetona pradejo skelbti įstatymus ir paredymus. Pirmam savo dekrete ponas Smetona praneša, kad seimas bus renkamas penkierems metams, o pats prezidentas septynems metams. Seimą rinkti gales 24 metų amžiaus piliečiai, o renkamieji negali buti jaunesni, kaip 30 metų. Seimui nesant, įstatymus ruošia tautos taryba. Vienu žodžiu tariant, seimas bus ir seimo nebus, nes viskas priklausys nuo „galingojo" fašistų diktatoriaus patašono Voldemaro ir nuo jo satelitų, kurių dar nemaža yra tarp karininkų, dvarininkų ir kitų buržujų.

Nelaimingai darbo pederacijai nuturšinus į opozicionierių eiles, o jos lanksčiam vadui daktareliui Ambrozaičiukui pasišalinus į ramų kampelį užsieny,—tautininkai valdžioj liko vieni. Jie dabar ne kieno nevaržomi gales dekretų ir įsakymu bizunais čaižysi Lietuvos demokratiją ir savo vakaryksčius draugus lekajus: darbo pederantus, krikdemus ir kitus.

Buvusiam darbo pederacijos atstovui kontroleriui Milčiui sudaryta baudžiamoji byla. Numatoma net mirties bausme. Aišku, kad Milčiaus tuo tarpu niekas nekars ir neplaus, bet įdomus tas faktas, kad tautininkai su didžiausiu pamegimu taiko savo oponentams tuos baudžiamojo statuto punktus, kuriuos paliečiama mirties bausme. Matyt, kad lietuvių sufašistejusi buržuazija ruošiasi ateity dideliems kruviniems žygdarbiams, kurių aukomis bus prieš fašizmą nusistatę žmones. Vargu tą kovą su fašistais atlaikys krikdemai ir kiti dievo „pamazuoti" katalikai. Veliau ar anksčiau jie susitars su savo buvusiais draugais ir vel pasibučiuos su jais, palikdami kovos lauke kairiuosius. Vargu kovoj su fasizmu išteses ir liaudininkai. Interesų bendrumas, sotaus gyvenimo troškimas, mikšti patalai gali ir juos palenkti prie buržajaus interesus ginančio fašisto ir dievais pirkliaujančio krikščionies demokrato. Visa sunkumų našta guls ant pečių socialdemokrato ir jam prijaučiančios pažangiosios visuomenes. Todel dabar kiekvienas pažangus lietuvis, gyvenąs čia ar užsieny, turi pasiruošti prie žutbutines kovos su biauriausiu ir pavojingiausiu priešu fasizmu. Reikia tiketi kad darbininkija mokes tinkamai atremti jai ruošiamus Lietuvoj fašizmo smugius. Čia jokių kompromisų negali buti. Kova iki galo, kol Lietuvoj neliks ne vieno fašistų agento. Tegul keliauja sveiki pas savo vienminčius Italijoj makaronų esti ir pudymus kresti.

Krikdemai prieš tautininkus dar šiaušiasi, tačiau po truputį jau pradeda atgailauti. Atsilankę Romoj vyskupai pasižadejo papai per daug tautininkų nespausti ir nereikalauti menesines išpažinties atlikimo. Jei Lietuvos valstybe aukos kasmet davatkoms ir jezuitams po kelias dešimtis tukstančiųlitų, tai papa pro pirštus žiures į tautininkų „griekus".

Antras reikšmingas krikdemų atgailos ženklas, tai Krupavičiaus atsijauninimas. Be Voronovo pagalbos pajaunejo krikdemų lyderis ir dabar stebina visas „dievobaimingas" Kauno davatkeles. Ar galite sau įsivaizduoti musų Mykolą be barzdos, kuri jį ir fiziškai ir dvasiškai, ir politiškai prie Dievo sosto artino ir žmonese pagarbą didino. Taigi, gražosios barzdos jau nebera. Sako, viena geltonplauke Kauno ponia su dideliu sirdies skausmu Mykolo barzdą kirpo, o kita su dar didesniu nusiminimu jos liekanas nugrande. Kur dabar yra nukirptoji Krupavičiaus barzda—niekas tikrai nežino, bet spejama, kad ji netrukus bus paskelbta stebuklinga lietuvių tautos brangenybe ir retenybe. Krupavičiaus be barzdos jau nebebijo ir tautininkai, ir drąsiai gena visus kunigus iš politikos lauk. Tiesa, kanauninkas Tumas, dekanas Mironas ir dar keli kiti kunigai gieda politiškus himnus fašistų vadams, bet tautininkams dabar, esant privilegiriotoj valdančiųjų padety, negalima apie tai viešai kalbeti. Kas galima kanauninkui Tumui, tai draudžiama netekusiam barzdos kunigui Mykolui.

Pastaruoju laiku Kaune pasidare labai populiarus „Pirmyn". „Sekmadienis", rašydamas apie „plečkaitininkų" atgailas, su dideliu demesiu seka „Pirmyn" skiltis. Kaune eina gandai, kad „Sekmadienio" redaktoriai—p. p. Kemežys ir Gerutis labai susidomejo tilpančių „Pirmyn" raštų turiniu ir stiliumi. Labai galima, kad jauni dar labai jauno savaitraščio leidejai nori pasinaudoti gražia ir sklandžia „Pirmyn" kalba savo sensacijoms pagerinti, o gal jie mano kai kurių Lietuvoj veikiančių įstaigų darbą palengvinti ir tuo budu arčiau prisiirti prie Gedimino ordeno, nors ir paskutines rušies.

Dar reikia pastebeti, jog dabar Kaune pasidare labai karšta. Ne tiek kaitina pavasaringi saules spinduliai, kiek karštos musų publicistų ir dailininkų galvos. Dar nelabai senai Kaunas jaudinos del kumsčių kovos—tarp operos dainininko Olekos ir Tichomirovo. Po kurio laiko „vsie achnuli i udivilis" del „Lietuvos Aido" redaktoriaus Bagdono ir Dauguviečio debiuto Laisves Alejoj, kuri buvo liudininkas didelio Dauguviečio „pozoro". Nabagas neišlaike pozicijos ir po pirmo smugio „obratilsia v postidnoje biegstvo". Dabar visas Kaunas džlugaudamas klega apie „Musų Dienų" redaktoriaus Binkio ir „Aitvaro" redaktoriaus Burbos muštynes „Metropoly".

Iš tų kelių nuotykių galite spręsti, kad intelektualines Kauno jegos nesnaudžia, o išsijuosusios „dirba" Dievo ir tevynes naudai. Tas faktas aiškiai parodo, kas musų inteligentams šiandien rupi. Sotus sumiesčionejęs gaivalas netveria kaily ir taško vieni kitiems nutukusias mordas.

B. B.

1928-V-26.

Gelžkeliečių vargai.

Fašistai paskutinių laiku pradejo smaugti įvairiais budais žemesnių kategorijų tarnautojus. Mat, žemesnieji tarnautojai, daugumoj, buvo susiorganizavę į profesines sąjungas. Taigi dabar jiems parupo, kad išrovus iš šaknų visus tuos tarnautojus, kurie anksčiau prigulejo prie profsąjungų. Ypatingai jie pradejo smaugti Lietuvos gelžkelių tarnautojus. Gelžkeliečiams fašistai sugalvojo įvairius kvotimus ir šiaip reikalavimus. Tą savo politiką jie labiausiai pradejo taikinti konduktoriams ir kitiems gelžkelio tarnautojams.

Vyriausias Kauno ir Šiaulių ruožo revizorius p. Dominis pradejo daryti kvotimus apie signalizaciją ir kitus dalykus. Bet sąryšy su tais kvotimais klausinėja tokių dalykų, kurie visiškai nereikalingi gelžkelio tarnautojams. Yra daugelis gelžkeliečių, kurie tarnavo prieš karą ir tas vietas užima nuo pat Lietuvos įsikurimo, bet panašių kvotimų niekas nera matęs. Užtenka neatsakyti į vieną klausimą, tuoj p. Dominis pradeda koliotis ir visaip išmetineti: girdi, kad į bolševiskus profsajuzus—tai jus mokejot organizuotis, o kvotimų laikyti nemokate. O aš esu tikras, kad ir pats Dominis to, ką klausia, nežino. Bet, mat, jam, kaipo fašistui, tas ir nereikalinga. O su tarnautojais, neatsakiusiais į jo kvailius klausimus, elgiasi taip, kaip tik nori.

Konduktoriui X, už neatsakymą į vieną klausimą, pažemino viena kategorija ir iš keleivinio traukinio perkele ant prekinio. Antras konduktorius Y, kuris tarnauja nuo pat Lietuvos įsikurimo, taip pat liko tokiu budu nubaustas. Žiauriausiai gi nubaude trečią senai tarnavusį konduktorių Z. Jam pareiške, kad jeigu nemoki atsakineti į klausimus, — tai negali tarnauti. Dabar turi tarnauti be algos, kol išmoksi atsakineti. Taip ir išmete gatven tarnautoją, kuriam reikes su šeimyna badauti.

Vienam aukštam valdininkui paklausus Dominio, kodel jis taip žiauriai elgiasi su tarnautojais, pastarasis atsakes, kad jam asmeniškai Voldemaras įsake smaugti žemesnius tarnautojus, nes jie visi esą bolševikai ir socialdemokratai.

Kadangi tarnautojų fašistai „nedrįstą" šiaip prašalinti,—tai sugalvojo įvairius kvotimus, kurių pagalba butų galima atsikratyti, o jų vieton įstatyti ištikimus fašistus, kurie kartu butų geri žvalgybininkai ir sektų važiuojančius keleivius. Jau dabar daugelis konduktorių eina žvalgybininkų pareigas ir padeda policijai areštuoti keleivius. Štai ko siekia ponai Dominiai ir kiti. Jie visus tarnautojus nori paversti žvalgybininkais. O kas tam nepasiduoda — šalina iš vietų arba perkelia ant prekinių traukinių. Bet mums, gelžkeliečiams, nereikia nusiminti. Musų pareiga sekti fašistus ir kelti visas jų šunybes aikšten, kad laikui atejus, galetumem su tais šnipais atsiskaityti.

Gelžkelietis.

12-VI.

Iš laikraštininko užrašų.

1. Komedininkai.

Kad Smetona su Voldemaru serga didybes manija — niekam nepaslaptis. Štai dar keli tos manijos pavyzdžiai. „Vyriausybes Žiniose" is 26 gegužes paskelbta *„Lietuvos Italijos susitaikinimo ir teisinio ginčų rišimo sutartis"*. Šio akto paskelbimas prasideda šiais žodžiais:

„Antanas Smetona, Lietuvos Respublikos Prezidentas, *sveikina visus, kurie skaitys šį raštą"* (mano pabraukta). Is kurių amžių paimta ši formule? Aišku kiekvienam, kas šiek tiek nusivokia istorijoj, kad iš viduramžių satrapelių-feodalų laikų, apie kuriuos senai kulturingi žmones pamiršo!

Tame pat laikrašty „Baltijos Geodezijos konvencijos ratifikavimo dokumentas", štai kaip prasideda:

„Mes, Antanas Smetona (man. pab.) ir t. t. Prisimena rusų caro laikai, kuomet Nikalojus rasydavo: *My, Nikolai Vtoroj"* (Mes, Nikolojus Antrasai). Skaitai žmogus ir stebes, kur link vairuoja Užpalių Antanas su Tverečių Augustinu.

Toliau, „Vyriausybes Žinių" 270 Nr. skelbiant Italijos ir Lietuvos prekybos sutartį, Užpalių Antanas dar kartą idiotiškai „sveikina visus, kurie skaitys šį raštą", bet ratifikacijos dokumentas prasideda dar gražiau:

„Aš, Antanas Smetona"... (m. pab.). Žmogus ir galvoji, kas gi po velniais tam Užpalių Antanui atejo į galvą. Nejaugi iš tikrųjų jis su Augustinu prašosi į Kalvarijos pamiselius ar į lietuviškus karaliukus. Bet viena visai neaišku, kodel kraštas tuodu abu tipus laiko laisveje ir nerausta iš gedos, del Lietuvos vardo ir garbes.

2. Piaunasi.

Skorubskis ir Šlabžys tapo išguiti į užsienį. Mat, perversmininkai nesusitaiko del valstybinio ragaišio ir del šiltų vietelių. Žemaičių krašto budelis Plechavičius su girtuoklių leitinantų šaika šalina sau iš kelio konkurentus. Po to, kaip leitinantas Okulič-Kazarinas persove fašistų-tautininkų vadą Liudą Noreiką, Kaune pasklido žinios, kad čia irgi įsimaiše Plechavičiaus ranka. Mat, Noreika dare prieš Plechavičių įvairias intrigas, taigi Plechavičius per savo ištikimą pretelių Okulič-Kazariną, pasistenge pašalinti iš kelio ir Noreiką. Taip kalba politines sferos Kaune. Kad tos žinios yra teisingos, galima spręsti ir iš to, jog Okulič-Kazarinas, pareikalavus Plechavičiui, buvo paleistas iš kalejimo ir dabar yra laisvas. Nesvarbu mums Noreikos mirtis. Vienu Lietuvos liaudies budeliu bus mažiau, bet svarbu pažymeti tas faktas, kad fašistų tarpe kas tai negerai. Jie jau pradejo vieni kitus skersti, trokšdami garbes ir pirmenybes. Bet veltui. Liaudis pastatys juos visus prieš savo revoliucinį teismą.

3. Ambrozaitis pabego.

Darbo federacijos lyderis ir dvasios vadas Kazys Ambrozaitis biržellio menesio pradžioj pabego iš Lietuvos. Kaip Lietuvos darbo žmonems žinoma, jis buvo uolus fašistas ir fašistų diktaturos remejas. Kaune žmones kalba, kad kuomet buvo valstybes kontrolierium fedarantas Milčius — tai jie abu su Ambrozaičių dare didžiausius šmugelius ir kartu su fašistais plešė valdžios iždą. Bet fašistams pašalinus savo sąjungininką Milčių iš vietos ir sudarius jam bylą, pabugo ir Ambrozaitis. Jis nieko nelaukdamas, „susitaupęs", geriau sakant, pasigrobęs virš puses miliono litų, pabego į užsienį... Apie jo pabegimą paraše ir fašistų laikrastis „Tautos kelias", bet jiems negražu buvo rašyti, kodel jų talkininkas Ambrozaitis išdumė.

Dabar ta dalis Lietuvos darbo žmonių, kurie lig šiol buvo pasidavę apgaulingiems federantų obalsiams, gali įsitikinti, kaip ponai Ambrozaičiai gyne darbo žmonių reikalus. Visi eiliniai federantai privalo spiauti į fašistinius savo vadus, kurie spekuliavo ir spekuliuoja darbininkų interesais ir stoti su visais Lietuvos darbo žmonemis į priesfašistinį kovos frontą, kad greičiau sutriuškinus fašistų diktaturą.

4. Kalejimai ir bažnyčios.

Nesenai skaiteme, kad fašistine vyriausybe paskyre statyti Utenoj naujam kalejmui 300.000 litų.

Kaune, dabar ruošiamasi statyti naują bažnyčią, kurią vadina *„Prisikelimo bažnyčia"*. Be to tą bažnycią žadama statyti su *panteonu*, kur numatoma laiduoti visas garsenybes. Tas visas biznis, t. y. Prisikelimo bažnyčia su Panteonu, zada kainuoti kelius milionus litų. Kauno miestas, bijodamas Musteikio ir jo opričninkų bandų, tai bažnyčiai pavede apie porą hektarų žemes, prie Aušros tako, — žodžiu gražiausioj vietoj, kuri be abejo jau dabar kainuoja kelis šimtus tukstančių. Vyriausybe aukoja pinigus Italijos vienuolynams, o kiek tų pinigų nueina į užsienių bankus juodai dienai ir ministeriškoms viloms (vasarnamiams) pirkti, žodžiu, milionai kruvinų litų, be jokios kontroles plaukia visur, kur tik nereikia. „Tautiškoji" valdžia neskiria pinigų mokykloms statyti, liaudies universitetams kurti, populiarioms mokslo knygoms leisti ir t. t., kad pakelus musų krastą kulturinių atžvilgiu. Bet už tai turesime kalejimus, bažnyčias ir parazitų gaujas, kurie čiulpia ir čiulps tamsios liaudies syvus. *B—as.*

17.VI.

Tautininku — fašistu inkvizicija.

Užgrobus valdžią tautininkams-fašistams į savo rankas, Lietuvoj po tautine skraiste vel atgijo viduramžių laikų krikščioniškoji inkvizicija. Skirtumas tik tas, kad inkvizitorių vietas kol kas užima ne vienuoliai, bet tam panašus liaudies mokyklas baigę „juristai", kurie yra pasiryžę žmones žudyti ir kankinti įvairiomis priemonemis: *elektrizacija, mušimu, galvos lankais varžymu, panagių deginimu įkaitinta galežimi ir t. t.* Radus laisvesnes spaudos lapelį, kur galima musu vargai ir bedos išlieti, apskelbti plačiai visuomenei, — negaliu atsilikti ir aš nenušvietęs dienos šviesoje *Panevežio* žvalgybininkų darbų, su *Biržų* žvalgybos komisaru *Vaišnora* priesaky.

Apie tų žvalgybininkų darbus galiu kalbeti juo tikriau, nes aš pats buvau pakliuvęs į tą „tautiškai civilizuotą" pasaulio inkviziciją ir, be to, mačiau, kaip kitus kankino. Kad faktai butų kuo tikriausiai ir teisingai nušviesti, kalbesiu apie tai, ką patyriau, mačiau ir girdejau. Kalbesiu apie vieną savo draugą pil. X, kurs grįžo iš fašistų rankų visai be sveikatos.

Šiais metais buvo suimtas pilietis X. Areštavo jį, buk, tai už raudonų veliavų kelimą. Darant kratą, išverte visas knygas, laikraščius, iškrete lovas, palovius, krosnius ir t. t. Bet nieko „bolševikiško" (!) nerado. Žvalgybininkai, kad pasirodžius, jog ne veltui „dirbo", pagaliau, paeme iš mineto piliečio raudoną popierį, kurs ir sudare „nelegalę bolševikišką" literaturą! Apkaltino jį, kad, girdi, iš to popierio jis dirbąs raudonas veliavas ir tuomi kiršinąs visuomenę. Tą pačią naktį pilietį X areštavo ir atvare, į Biržu arešto namus, kur, išlaikius 2 paras, p. Vaišnora padare pirmą tardymą. Laike tardymo, buvo vartojama *kumsčio ir bižuno* priemone. Patardžius apie 3 valandas, buvo surašytas protokolas, kuriame pažymeta, kad pilietis X nekabineja raudonų veliavų ir neskaito bei neplatina laikraščio „Pirmyn". Tą pačią dieną po egzekucijos, t. y., 27 kovo, pilietį X. nugabeno į Panevežio žvalgybą, kur prasidejo naujas tardymas. Dabar žvalgybininkai begediškai pradejo įrodineti, jog minetas žmogus tikrai priklauso prie slaptos priešfašistines organizacijos, platinąs laikraštį „Pirmyn" ir t.t. Jie tam turį tikriausių davinių

— Prisipažink, išduok kitus, tai mes tave paleisim ir dar užmokesim,—kalbejo areštuotajam žvalgybininkai. Atsisakius areštuotajam nuo tokių malonių, pradejo grąsinti ir tuojau pasodino elektros keden. Pasodinę areštuotąjį keden, užrišo akis ir užkišo kažin kuo burną, kad negaletų rekti. Paskui prirakino prie kedes. Tuomet paleido smarkią elektros srovę, kuri ejo per visą kuną ir per kaulus. Rankos ir kojos rietesi augštyn ir, rodos, lužo, o galva, tarytum, sprogo per pus, kaip pasakojo nelaimingasis. Pagaliau sustojo. Nuelektrizuotas jaute didelį troškulį ir silpnumą. Paprašė vos girdimu balsu vandens Bet viršininkas suriko: „Bolševikui ne ledo šmotelio negalima duoti". Bet vis tik dave. Po to, žvalgybininkai pradejo tyčiotis ir įrodineti, kad pilietis X. esąs komunistas. Neprisipažįstant, vel paleido smarkią elektros srovę. Sustabdžius elektros srovę, areštuotas jaute dar didesnį nusilpimą. Po to, vel prasidejo tie patys „įrodinejimai" ir „kaltinimai". Pagaliau, viršininkas išvaręs kitus žvalgybininkus, grąsindamas pradejo kalbeti areštuotajam:

— Prisipažink ir išduok kitus, mes tave paleisim ir gerai užmokesim. Tik niekam apie tai nereikia pasakoti. Suteik mums žinių, — kalbejo toliau, — apie slaptų organizacijų ir komunistų veikimą, mes mokesime algą ir galesi poniskai gyventi".

Bet nuo visko atsisakius ir žvalgybininkams pamačius, kad iš nekalto žmogaus nieko neišgausi — nugabeno į daboklę, kur nukankintasis prasedejęs desimt dienų sunkiai apsirgo ir buvo nuvežtas ligoninen. Iš ten paleido ir daugiau tardymų nebuvo. Grįžusio žmogaus tiesiog negalima pažinti. Jam inkvizitoriai visiškai ateme sveikatą. Reikia pažymeti dar ir tai, kad, laike kankinimų, jokių protokolų neraše ir neįtrauke į užrašus, kad kankino.

Kovotojas.

1928. VI 12.

Red. prierašas: Draugai! Fašistai niekur protokolų nerašo, kad jie kankina, elektrizuoja ir muša žmones. Bet jusu pareiga surašyti tas žinias, t. y., tuos protokolus, kuriais vadovaujantis, nuvertus fašistinę diktaturą, tuos budelius liaudis patrauks savo teisman. Todel jusų pareiga, pranesti visus žveriškus fašistų darbus redakcijon „Pirmyn", kuri užfiksuos visus faktus. Tik rašykite taip, kad žmonems nereiktų antru kartu pakliuti į fašistų inkvizitorių nagus. Rasykit viską, visas smulkmenas, nes tas bus paraginimu, kad juo greičiau versti velniop tuos visus budelius. kurie šiandien nieko nekaltiems žmonems atima sveikatą ir paleidžia juos invalidais.

Dar apie kankinimus musu padangej.

Jau pereitą kartą rašiau, kad Plautiškių kaime Linkmenų valsčiuj fašistai areštavo keletą žmonių. Areštavo Praną Vedricką ir brolius Pumpučius: Julių ir Vincą. Utenos kalejime juos išlaike 25 d. Per visą tą laiką jie buvo žvalgybos žiauriai kankinami. Bet nieko nepešę kankinimais ir mušimais—suimtuosius pavede visagalio karo komendanto žinion. Komendantas visus tris ištreme visam karo stoviui į Varnius.

Nuo dienos areštavimo suimtiems visiškai nedave pasimatyti su tevais bei giminemis ir neleido nieko perduoti. Veliau, nuvažiavę tevai antru kart, nusiveže maisto, baltinių ir norejo gauti leidimą pasimatymui. Bet del leidimi gauti, reikejo išvaikščiuoti visą dieną—nuo Ainošiaus prie Kaipošiaus ir vis tiek nerado to viršininko, kuris duotų leidimą pasimatymui. Galų gale, vakare maistą prieme; duona, suriai buvo visiškai sumalti, tiesiog paversti į gyvulių edalą ir taip supylę į vieną terbą sykiu padave. Gi baltinių perduoti ir pasimatyti neleido. Ant rytojaus visus tris išgabeno į pragarsejusius Varnius.

S. Budetojas.

10-VI.

ŠNIPAI IR SMETONA MARIAMPOLEJ.

Per Sekmines Mariampolej buvo „Ukininkų Vienybes“ suvažiavimas. Dalyvavo visa fašistine vyriausybe priešakyj su kraugeriu Smetona. Labai daug gerta, vienų kitiems nesigailėta kalbu ir kaipo karališka malone paskaityta fašistų „naujoji konstitucija“. Daugiausia užreke savo „valio“ tai šnipai. Mat, šnipų, anot jų pačių pasipasakojimų, buvo suvažiavę tą dieną į Mariampolę nuo Panevežio, Biržų, Alytaus ir kitų vietų 27 šnipai. Miestas jiems buvo pavestas dalimis akyliai daboti, kad kas kur nepakištų Smetonai pragaro mašineles. Už tokį jų pasitarnavimą, Smetona kiekvienam šnipui dave po 100 lit., o valgyti ir gert,—ko tik širdis troškusi. Už tokią Smetonos malonę šnipai „ščyrai“ daboję ir taip reke „valio“, kad net visiems užkimo gerkles. Taip pasakojo insigerę šnipai.

Štai, Lietuvos liaudie, kur tavo kruvinus centus išmeto kraugerys Smetona. Gali girtis „L. Aidas“ tuo suvažiavimu, bet kiekvienas supranta, kad savo šnipų burio triumfas — tai nereiškia liaudies pritarimo. Ateis diena, kada sukilusi liaudis visus valstybes iždo plesikus pasmerks mirti, ir tai bus tik tuomet jos tikrasis pritarimas.

A. V.

SMETONINĖS FAŠISTŲ BANDOS PAGROBĖ DRG. KEDĮ.

Buvęs Seimo Atstovas Juozas Kedys, slepdamasis nuo fašistų teroro, buvo išemigravęs iš Lietuvos ir apsigyveno Vilniaus Krašte. Lietuvos tautiški budeliai senai galanda dantis ant politinių emigrantų, ruosdami įvairias provokacijas ir net žudymą žymesnių emigrantų veikejų. Ant draugo Kedžio taip pat buvo ruošiamos įvairios pinkles. Pavyko... Birželio 18 d. drg. Kedys važiuodamas Latvijon užvažiavo į Švenčionių apskritį, Jankauščiznos kaimą pas pažįstamus. Provokatorių pagelba smetonine žvalgyba sužinojo apie drg. Kedžio atsilankymą. Ir štai naktį iš 18 ant 19 birželio šaiką, papirktų šnipų iš Salakų valsč., įsiverže lenkų pusen—pusantro kilometro atstumu nuo sienos - jega sugriebe drg. Kedį primuše ir nusigabeno į žvalgybos urvus Lietuvon.

Dabar žvalgyba, slepdama šį savo provokatorišką užgrobimą drg. Kedžio, paskelbe spaudoje, kad Kedys yras uimtas Lietuvoj. Tai yra slykštus melas, turintis tikslo padengti judošių darbą ir išvengti komplikacijų už įsiveržimą į lenkų valdomą teritoriją.

Gauname žinių, kad žvalgyba drg Kedį baisiai kankino reikalaudam iš jo reikalingų fašistams parodymų.

Informacinės žinios.

Žvalgyba platina komunistų „Balsą“. Jau anksčiau laikrašty „Pirmyn“ buvo atspausdinti du laiškai, kur žmones praneše, kad žvalgyba platina laikraštį „Balsą“ ir praše paaiškinimų, kieno tas laikraštis leidžiamas—**žvalgybos ar komunistų?** Mes žinodami, kad jame bendradarbiauja tokie komunistų lyderiai, kaip Angarietis ir Kapsukas, vis atsakinejome, kad laikraštį „Balsas“ leidžia komunistai. Bet štai dabar, daugelis Lietuvos gyventojų įbauginti įvairiomis žvalgybos provokacijomis ir kankinimais, vel pradejo kreiptis į „Pirmyn“ redakciją klausdami, kaip reikią suprasti tokią žvalgybos taktiką. Jie visiems duoda skaityti **„Balsą“, „Priešfašistinę Vienybę“** ir kitus komunistų leidinius. Be to, mums praneša, kad politines policijos agentai už „Balso“ ir „Priešfašistines Vienybės“ platinimą platinintojams gerokai moka. Keli žvalgybos agentai, siulydami daugeliui piliečių platinti komunistų laikraščius, dar paaiškino, kad šituose laikraščiuose rašoma tikra teisybe ir, kad už jų platinimą, kaip siunčia jie — tai neareštuos. O jeigu ir areštuos, tai išsiaiškinus — tuojau paleis.

Taip žmonems, kurių pavardžių mes negalime skelbti, kalbejo Raseinių žvalgybininkas **Liutkus**, Taurages žvalgybininkas **Lukošius**, Brižų žvalgybos komisaras **Vaišnora**, Kauno žvalgybininkai — **Trejus ir Kalvaitis.**

Komunistai, kurie savo laikraščiuose užsiima vien šmeižtais ir provokacijomis kitų žmonių ir partijų, privalo atsiliepti del tokių dalykų ir pasisakyti Lietuvos liaudžiai patys atvirai—ar jie tą laikraštį leidžia, kur vedama tiesiog provokacine taktika, ar žvalgyba? Tuomet be reikalo nebus suvedžiojami žmones. Nes tuo tarpu, kai jų laikraščius pilnus provokacinių straipsnių ir šlykščiausių smeižtų prieš kitas partijas, o ypač prieš socialdemokratus, platina žvalgyba, už visą kitą nelegalę socialdemokratų spaudą ir laikraštį „Pirmyn“ žvalgyba gaudo žmones, sodiną į kalejimus ir siulo tiems, kas išduos „Pirmyn“ platintojus, didžiausias pinigų sumas.

Argi iš tikrųjų komunistai yra ir nori buti fašistų talkininkais prieš kovajaučią Lietuvos liaudį už šviesesnę savo ateitį? Pasisakykit atvirai ponai komunistai!

Žigas.

Iš mano atsimimimų apie Tauragės sukilimą.

Apie Taurages sukilimą jau tiek daug buvo rasyta, kad, tartum, sunku butų ką nors naują nušviesti skaitytojams apie tą „keistą“ Taurages sukilimą. Tačiau, reikia pasakyti, kad ne vienas iš korespondentų, kurie stenges duoti bent kokį nors vaizdą, nenušviete daug dalykų, kuriuos laikau vertais šiame rašinyje „Pirmyn“ skaitytojams patiekti. Vieni tą sukilimą apraše, kaipo „banditų“ suruosta pasiplešimo tikslams; kiti raše, kaip pinigų maišiuką užsimetęs ant kupros p. Soltonas žingsniavo iš Taurages ir t. t.

Bet nei vieni nei kiti neparaše, kaip sukilimas žmonių buvo sutiktas, kokia žmonių buvo nuotaika per tą laiką, kuomet dar nebuvo kareivių prie miesto, o ramiai patys sukileliai tvarkesi.

Dar nebuvo visai numetusi gamta vasaros rubo. Visakame dar matesi gamtos šypsojimasis nykstančiu vasaros juoku. Ir toji auksine saulute, šiltais spinduliais glostydama žemes rubą—maloniai šypsojosi.

Juk ir buvo kuo saulutei šypsotis, kutenant savo spinduliais miestą ir jo apylinkes, nes nž vienos dienos kaip tik pavergtieji fašistų jungo pareikalavo šautuvu suviais savo paneigtų teisių. Tai buvo rugsejo 8 diena, kur tokioj troškioj ir nepakenčiamoj fašistinej atmosferoj turejo sužibti laisvojo rytojaus spinduliai.

Ir štai, rugsėjo 7 dieną, iš ryto, kaip žaibas, pasklinda draugų tarpe žinia, kad jau nakčiai ruoštumems. Tai buvo neišpasakytai linksma žinia. Žinia, kuri tą viską: tokį purviną ir miekšišką pačių fašistų sukurtą tarp gamtos grožybių gyvenimą, kur turetų juo kiekvienas džiaugtis — o dabar matosi didžiausias žmonių nusiminimas: — fašistų išniekinti, nuskriausti: vyrai atskirti nuo žmonų, nuo vaikų, vaikai nuo tevų ir išsiųsti į kitus apskričius ar varnių koncentracijos lagery pudomi, — nuo tos nakties turejo Lietuvoje išnaikinti ir laisves sauletame rytojaus ryte kurti jau žmoniškesnis Lietuvoj gyvenimas. Todel visų akyse spindejo žubtutine kova fašistams. Kova, kurioj, pamiršęs asmens interesus į balumą, kiekvienas pasiryžęs mirti del liaudies išsivada-

vimo, kad tik tuos kraugerius prašalinus nuo Lietuvos veido.

Kiekvienas tuoj turejo pranešti savo labai ištikimiems draugams, kad prisirengtų ir tokioj tai valandoj vykti jau iš anksto į numatytą vietą. Ir taip besiderbuojant diena jau ejo vakarop, ir juo žemyn leidosi saule juo labiau nerimavom: kad galetum, pagatavi, rodos, buvom paimti ir užtraukti ant dienos nakties rubą, kad tik greičiau vykti į minetą vietą.

Kai balge saulute šviesti savo nykstančiais iš dienos spinduliais apylinkes ir miesto namus,—tarp kurių kuždejo bureliai darbininkų ir šiaip sau užsilikusių iš dienos kaimo žmonelių: — jie visi buvo labai dar saules nudeginti, jų veiduose buvo matytis didelis nepasitenkinimas, kad užpakaly slankioja pasamdyti už jų pačių centus, šnipai, kurie, kaip asilai, ausis ištempę klauso, ką tie vargo žmones pasakys prieš fašistų valdžią; tiesiog jie savo tokiais sudumtais nuo prakaito ir dulkių veidais, ir surauktomis kaktomis ir „nešvaria" savo išvaizda „darke" tik linksmius, ir malonius „tautiskos gimines" sunų bei dukterų „veidelius",— mes linksmus, rodos, kad ir tų iš dienos nykstančių saules spindulių varsos kitaip atrodo negu tiems minetiems praeiviams, kurie dar nieko apie busimąjį revoliucinį džiaugsmą nežino, ejome per miestą pasiglemžę kas kokį ginklą; kiti, kurie negalejo po palu paslepti savo pištaletų, tie trauke džiaugsmingi užmiesčio apylinkemis

Jau buvo veik visiškai sutemę, kai prisiartinom minetą vietą. Čia jau radome netolimais šaly kelio stovintį draugą, kuris tik su tam tikrais iš anksto sutartinais ženklais parode draugų susirinkimo vietą.

* *

Nejučiomis atslinko ramioji naktis, apsiaute žemę tamsa ir dangų apsejo žibančiomis žvaigždemis. Draugu skaičius vis didejo: — nenustojo šauksmo varpas šaukęs ištikimuosius draugus į kovotojų burį. Miške visiškai užviešpatavo tamsa ir tyla; tik kur-ne-kur nykiame misko tankumyne girdetis suskardes miško sargo, paukštelio, balsas. Tik kada nekada papucia drungnas rudens vejas, pabudindamas snaudžiančius miško medžius.

O mes, budami apsiausti tokia tyla misko tankumyne, ar tai kuris nuo nuovargio snaudžiame, ar tai kuris bankrutkę, prisidengęs apsiausto palu, rukome ir kalbamies apie rytojaus dieną. Kalbų visokių, o tose kalbose ir gardaus juoko, nes kiekvienas įvairiai apie tai nukalba. Ir taip mums bekalbant, bejuokaujant atejo dvylike, pirma ir antra valanda.

Pradejo šviesa kiek jau brekšti, pradejom nerimauti, kad taip ilgai tenka miške laukti, nes jei visiškai išauš, tai tuo blogiau mums bus užimti miestą.

Staiga, sedint misko tankumyne, išgirdome nuo Skaudviles (Plentas: nuo Šaulių link Maž. Lietuvos) atbirbant autą. Ir kai privažiavo minetą vietą — sustojo, tai jau buvo visiems aišku ir visi apsidžiaugem, kad sulaukem savo vyresniojo drg. Mikulskio. Visi sukilome ant kojų. Visų veidose matesi džiaugsmas. Susirinkus visiems į burelį, drg. Mikulskis pritaikintą nuomentui pasake prakalbą, kurioje Draugas pažymejo, kad mes prieš savo akis turime didelę užduotį, — visokias fašistų gaujas sutruškinti ir todel kiekvienas mes turim nenusiminti susidurę su jais, bet su didžiausiu pasiryžimu kautis iki paskutinio nepasiduodant, nes tik tuomet, sako drg. Mikulskis, bus musų laimeta. Po tų žodžių, visi, kaip liepsnos pagauti, susiskirstę į burius ir iš anksto nutarę kiekvienas burys ką turės užimti, — kartu proteknlniai pradejom plentu begti miesto link.

Šviesu jau buvo gerokai. Einant miesto link pradejom sutikineti vykstančius į darbą žmones.

Ir kol prisiartinom prie miesto, visiškai jau buvo šviesu. Dauguma darbininkų šaligatvius jau šlave.

Kai įejome į miestą, tuomet greitokai pradejom begti link užimamųjų vietų. Upas neišpasakytas: vis pirmyn ir pirmyn!

Žmones nustebę žiuri, kas čia do drąsuolių burys, šautuvus pirmyn atstatę, bega: vieni link policijos bustines, kiti komedenturon, treti paštan, ketvirti šaulių burio rinktinėn ir t. t.

Policiją iš karto pasiseke užimti be jokio šuvio, paštą taip pat, tik komedenturą užimant reikejo keles kulkas vidun įleisti ir daugiausia šaulių burio rinktinę imant reikejo šaudyt, nes buvo labai stiprios durys ir todel nelengva buvo iš karto įsilaužti vidun. Tačiau, draugams pavyko po kiek laiko įsilaužti ir suimti patį šaulių burio vadą, kuris, pasak draugu, taip buvęs išsigandęs, kad su šautuvu bestovint radę prie durų ir bijojęs bent vieną šuvį leist į draugus.

Kadangi su menkais ginklais nubego kai kurie draugai patį komendentą suimti, be to, ir tie patys gerai dar nedege, — tai komindentui ir jo padejejui pavyko atsišaudant išbegti iš miesto.

Aukų didelių iš musų puses, užimant fašistų bustines, nebuvo, tik ant nelaimės, antru kartu policijos bustinej policininkas vienu šuviu (sprogs. pušk) sužeide mane ir studentą Banį, — pastarajam draugui gavo ligoninej tą patį rytą visiškai ranką nupiauti.

Taip drąsiai besidarbuojant — per vieną valandą visas miestas jau buvo sukilelių rankose.

* * *

Tą naktį buvo labai giedras dangus ir todel ryte, kuomet saulute patekejo, savo spinduliais visiškai nušviete visą miestą ir jo apylinkes.

Jei kurio šautuvų šuviai ir nepažadino iš miego, tai bent saulute savo žydriais spinduliais sukele visus ant kojų.

Fabrikai 6 valandoj pradejo švilpti, cypti, bet darbininkų ne vienas nesirodo darban, daugumoj visi renkasi prie sukilelių štabo ir sakosi, kad taip gi norį tame sukilime dalyvauti, papildyti kovotojų burius, kad tuo lengviau išblaškius visokias fašistines bandas.

Darbininkai renkasi. Visi didžiausiu džiaugsmu sveikin sukilelius. Apie desimtą valandą žmonių buvo jau gerokai susirinkę prie sukilelių štabo. Kaip prieš tai visas miestas ir miesto apylinkes buvo paskendusios baiseme nuliudime, nesimate vienų kitų veiduose draugiškos nuotaikos, kiekvenas kaip apmiręs kur sau vaikščiojo, — tai tą rytą, išmušus šuviams revoliucinį signalą ir po valandos iškelus pergales veliavą, jog jau kraugerių galybe mieste yra sutruskinta, — pasigirdo viso miesto kampuose džiaugsmo aidai, vieni kitus sutikę sveikinas, bučiojęs, rodosi, kad naujai žmones ir visas miestas yra atgimęs. Žmonių veiduose buvo galima matyti ašaros, kuriomis reiške tą neišpasakytai didelį džiaugsmą.

Ta žinia, jog miestas jau Lietuvos Respublikos gynejų rankose ir kad fašistai beveik svarbieji visi suareštuoti, — pasiekia taip pat ir aplinkinius kaimus.

Sodiečiai meta lauko darbus ir keliauja taip gi prisideti prie sukilelių.

Greitu laiku, kaip jures, užliejo miestą kaimo jaunimu ir seniais, kurie, iš jaunųjų prisidejo prie sukilelių, o seniai bent savo tą džiaugsmą ir pagarbą pareikšti sukileliams. Įdomus buvo jų veidai-tie jųjų veidai!

Ant kiek tų žmonelių pirma veiduose buvo galima pastebeti nusiminimas, pavergtiesiems neapykantos kerštas, — dabar jų veiduose matesi džiaugsmo nuotaika, bendras visų upo pakilimas — vienas kitą sutikę sveikin su nauja, kaip jie patys vadino, atgimusia gadyne.

Aš sakau, kas nematė susirinkusios minios, tas negali įsivaizduoti, kaip džiaugesi tauragiečiai nuvertę fašistų despotizmą — tą despotizmą, kuris, kaip smakas, gere piliečių kraują, laikydamas morališkai ir materiališkai pavergęs.

Minia visur su pakeltu upu šauke: „Šalin kruvinieji liaudies budeliai, lai gyvuoja sukilimas, nes po o iškilmingai švęsime visišką pergalejimo šventę!" Pavyzdžiui, aš eidamas gatve sutikau savo pažįstamų kaimynų burelį — sveikindami jie mane tare: „Ach mielas, drauguži, kaip jauku dabar yra, kaip gera dabar yra musų visų krutinese; lyg kokia nematoma galinga įtaka butų musų visų jegas pakelusi; lyg, rodos, musų gyslose vaikščiojančiam kraujui butų maža jau vietos".

Bet ar tik tie vieni mano pažįstamieji šitaip pareiške savo esančią nuotaiką? Ne! Šimtų susirinkusių žmonių krutinese džiaugsmu plake liksma širdis ir akyse spindėjo džiaugsmo pergale, kad jau išsivadavo iš fašistų kruvinojo jungo.

Kitas dar faktas. Einu aš gatve į sukilelių štabą ir pamate mane einant (mat, aš buvau ranką perišta) susirinkusių pažįstamų ir nepažįstamų žmonių burys, negaledami pribegti ir pasveikinti rankų spaudimu nakties dalyvius, kurie pirmi stojo kovos barikadon pries fašistus, — tai nors kepurių nukelimu ir nosinių plastakavimu išreiške draugišką nuoširdumą, kurį iš tolo galima buvo jų veiduose matyti. Visoj Tauragej užviešpatavo džiaugsmingas revoliucinis pergales upas.

Pran. Paulauskas.

(b. d.).

2. Vilniaus krašte.

Vilniaus lietuviai studentai.

Vilniaus lietuvių moksleivių skurdi padetis buvo daug kartų keliama aikšten, ir visapusiškai nusviečiami jų vargai ir bedos. Bet apie musų studentus lig šiol neprasitarta veik ne puses žodžio. Atrodytų, kad jų čia nera. O ištiesų tos lietuvių jaunomenes „smetonos" skaičius siekia 30 asmenų. Gal apie juos todel nerašoma, kad jų padetis, palyginus su moksleivių padetimi, yra poniška. Jie privelegruoti žmones. Veik visi gauna stipendijas, kame duoda pilną galimybę ramiai užsiimti studijomis ir kitokiu darbu. Bet, nežiurint tokios padeties, to nera. Bent daugelis iš studentų sedi po porą metų tame pačiame kurse. Ir jeigu pastatyti klausimą, ką jie veikia — tai labai sunku į jį atsakyti. Viena, kas galima pasakyti, kad jų veikimo veik nera. Aišku— veikimo visuomeniško. Visas jų veikimas toliau neina, kaip tik iki klubo sales, kur daromi susirinkimai, pasitarimai, šokiai, robaksai, sprendžiama kepurių klausimas, iš kurio veik neišeina. Kalbeti apie kokių nors mokslinio pobudžio referatų skaitymą, kuriuose but nagrinejima svarbesnieji gyvenimo reiškiniai, — netenka. Tie nuobodus klausimai nevargina studentams galvų. Užtat bent paviršutiniai jie „neklaidingi" Rymo katalikai. Tikybines pareigas atlieka neblogiau už eilines Vilniaus davatkeles. Tai patvirtina ir tas faktas, kad kai už geresnį egzaminų pasisekimą abiturientams buvo užpirktos Aušros vartuose mišios ir kai teko man del to viso šposo paikalbeti su vienu kitu studentu,—tai jie atsake, kad, girdi, be to negalima esą apseiti. Iš tų pavyzdžių ir daugelio panašių, turetų buti aišku, kad musų studentams davatkiškumo stokos negalima primesti. Tuo labiau, kad pakalbek apie tikėjimą, tai jie su tokiu atkaklumu režia tikejimo dogmas, kaip šv. tevelis „ex catedre", nors bažnyčios istorijos ir katalikiško mokslo šaltinių visai nepažįstą. Nenuostabu, kad įpratę visus pasisekimus arba nepasisekimus išvesti iš Dievo,—musų studentai skęsta didžiausiam, nežinojime ir obskurantizme, bei diletantizme. Tą visą neišsilavinimą ir nepasiruošimą gyvenimui, jie stengiasi padengti blizgučiais, madų gaudymosi ir poniška tuščia fanaberija. Iš to gaunasi tokios lialkos, kad štis—neužgauk, tų cackuotų ponaičių. Tokia charakteristika tenka taikinti bent daugumai lietuviškų Vilniaus studentų.

Kas liečia jų visuomenišką „veiklumą" — tai tenka pasakyti, kad kartas nuo karto tie ponaičiai aplanko ir sodžių. Atvažiuoja pas sodiečius su taip vadinamomis „paskaitomis" apie šv. Zitos, Kazimero ir apie kitų stebuklingųjų gyvenimą, apie šv. Paneles nekaltą prasidejimą ir tam panašiai. Jau iš tų paskaitų temų skaitytojas gali spręsti—kokio išsilavinimo musų studentai ir su kokia išmintimi jie eina „pagalbon" vargstantiems sodiečiams ir kaimo jaunimui. Prie studentų „visuomeniško" darbo tenka prideti ir jaunimui skiriamą jų „laikrastuką—„Jaunimo Draugas", redaguojama stud. Juchnevičiaus. Ką per dvasios jaunimas gali rasti tame laikraštuke? Gi apart naivių vaikiskų pasakų, monologų ir klerikališkų pamokslų — nieko. Jokio gyvumo, jokių mokslinių, literaturinių ar socialinių klausimų jame nenagrinejama. Laikraštukas, kurio didesne puse pavedama įsimylejusiems į paneles studentams išlieti savo širdies sielvartus; na, o prie to dar paraso kokių nors niekų apie daugaus ir žemes šventuosius ir taip brukomas skaityti ir lavintis jaunimui.

Ar bereikia po to stebetis, kad alkanas protiniu atžvilgiu lietuviškas kaimo jaunimas, nerasdamas tinkamo maisto gimtoj kalboj, nuolat gudeja ar lenkeja, ieškodamas ko tai svetimoj kalboj. Studentai paklykauja, kad užmirštama tevų kalba, bet visiškai nepanagrineja tų priežasčių, kodel ji užmirštama. Nes jaunimui, skaitant tokį vaikišką laikraštuką, ištiesų reikia tureti kantrybes. Juk be kvailų pamokslų, meiles sielvartų ir ašarojimų, jis jame nieko tokio neranda, kas duotų jam žinių iš gyvenimo, gvildentus jo galvoj varginamieji klausimai, lavintų jaunolio protą, jausmus ir t. t.

Dar vienas dalykas, kuris parodo musų studentų ryškesnę fizionomiją — tai tautiška frazeologija. Tautybe „tautiškumas", „lietuvybe"—nekrenta iš studentų lupų. Jų lupose tie žodžiai, tai tiesiog, kaip kad pas papugas, kartuojami, linksniuojami — ir tiek. Bet visa nelaime tame, kad tas žodžių linksniavimais tik žodžiais ir lieka. O jeigu kas nesisvaido ta „patriotiška" frazeologija—kaip p. Mackevičius — tai tuoj jo paties apšaukiamas nieksas, tautos šlamštas, bereikalingas balastas ir t. t. Aišku, kad tokiu papugišku malimu ir barbuliavimu apie vieną ir tą patį dalyką — nieko nenuveikiama ir nepadaroma. Žodžiai lieka žodžiais, o gyvenimas eina savo režtu.

Tiesa, be viso to, kad „patriotiškumui" ir „veiklumui" parodžius, jog vis tik stipendijos imamos ne veltui, musų studentai, kaip jau minejau, daro susirinkimus. Bet tuose susirinkimuose, išskyrus apie Kęstučio patriotiškumą, apie didžiųjų magnatų padarytus lietuvių tautai nuopelnus, — daugiau nieko nekalbama. Beje, vienas susirinkimas buvo pašvęstas tam, kad išspręsti kepurių klausimą. Buvo kalbama del to, kokias kepu-

res reikia nešioti, kad parodžius didesnę tevynes meilę. Bet galutinai to sunkaus klausimo, mokytos studentų galvos, dar neišrišo. Be to, susirinkimuose dažnai tarp savęs pešasi už tai, kiek kartu į menesį ir po kiek valandų į dieną privalo linksmintis, biliardo lošti ir t. t. Vienas kitas papasakoja savo įspudžius apie madas, apie tai, kiek gavęs stipendiją išleido, kad išmokus moderniškų šokių; kokie šokiai madoje ir kaip juos reikią šokti...

Iš tų kelių bruožų skaitytojas gali susidaryti sau vaizdą apie musų ponišką studentiją. Ir tik ponišką! Nes jau į kitus, kaip sakysim, tuos pačius moksleivius, jie žiuri is aukšto, pro poniskus akinius. Apie tai, kad padeti moksleiviams lavintis, suruosti įdomių paskaitų— negali buti kalbos. Tas pats liecia ir visą realų gyvenimą, kuriuo paviršiumi plaukia musų miesčioniški studentai. Gyvenimas jiems visiškai svetimas. Todel, nors ir labai juokinga, bet kartu ir nenuostabu, kad kai siemet į Vilnių atsilanke prof. Biržiška ir laike paskaitą studentų susirinkime, tai jų atstovai paklause: o, girdi, kaip mes baigę universitetą, ar mes busime aprupinti. Juk dabar ne veltui čia vargstame del lietuvybes. Svečiui tokie klausimai net akis ant viršaus išspaude. Bet ką žmogus padarysi. Iš to matosi, tik tas tragingas mizernumas ir spekuliantiškas miesčioniškumas daugelio musų studentų tarpe. Ko tokie žmones verti — spręskite patys skaitytojai. *Dr.*

Penkiolikos dienų įspudžiai.

(Tęsinys iš „Pirmyn“ Nr. 11).

III.

Mano padaryta ekskursija po Švencionių apskritį itin susirupino lietuviškieji Vilniaus valio patriotai. Sužinoję apie ją, pradejo isteriškai klykauti savo suliesiejusioj spaudoj: įvairiai šmeižti, skleisti visokius gandus. O tokie ponai kaip Veleckas pradejo eiti žvalgybininkų pareigas ir savo organe „Życie Ludu“, rašyti tiesiog žvalgybininkiškus donosus. Galimas daiktas, kad neveltui gandai eina, jog p. Veleckis turi artimų rysių su žvalgyba. Bet tiek to. Apie tą visą zoologinį riksmą parašysiu atskirai. Dabar turiu pasakyti viena, kad tuo laiku, kai visa sventoji „patriotiška“ šeimyna Vilniuj allarmavo, aš ramiai ekskursavau po kitus Vilniaus krašto apskričius, susidurdamas su valstiečiais. mokytojais kaimo jaunimu ir stebedamas jų užglušintą gyvenimą sodžiuj. Mano antroji ekskursija prasitęse dešimts dienų. Todel skaitytojui bus suprantama, kodel iš „Penkių dienų išpudžių“, kuriuos buvau pradejęs aprašineti pereitam laikraščio Nr. — šiame Nr. pasidare „Penkiolikos dienų įspudžiai“ Suglaudęs viską vienon vieton, ir pasidalinsiu su skaitytojum mintimis apie tai, kas man labiausiai metesi į akis esant sodžiuj ir ką skaitau reikalingiausiu iškelti aikšten.

IV.

Vilniaus krašto sodžiai, kalbu apie tuos kuriuos teko atlankyti, pasinerę tirščiausiuose tamsos miglose. Be to jie suspausti skurdo ir vargo replemis, iš kurių išsivaduoti, pas daugelį gyventojų nera jokios vilties. Nera vilties todel, kad nera kas ją sužadina, ugdo ir plečia. Patys gi gyventojai, gyvendami nuo senai tokiose apystovose įprato atsiduoti visagalio Dievo valiai ir ramintis tuo, kad po mirties dangaus karalystę reges. Ta pažiura itin stipri. Tuo labiau, kad ją dvasiškas tevelis, kas sekmadienį stiprina, begediskai spekuliuodamas žmonių religiniais jausmais ir iš jų tamsumo, kurdamas sau rojų ir šiltą gyvenimą tarpe paskendusių varguose žmonių. Jis jų viešpats ir Dievas, jis juos „mokina“ ir sako jiems pamokslus, jis nusikamavusiems nuo sunkaus darbo sodiečiams ruošia „pramogas“ pavidale bažnytinių ceremonijų. O be jų, veik nieko daugiau sodžiuje nera, kas nušviestų gyvenimą iš kitos puses, kas papasakotų kaip žmones gyvena kitur ir kaip prie tokio gyvenimo prieiti. Tiesa, tame juodame miglyne, kur—ne—kur yra liaudies mokyklos su liaudies mokytojais. Pats pavadinimas liaudies mokykla, liaudies mokytojas, sako, kad ta įstaiga ir joje dirbąs žmogus — turi *mokyti liaudį*. Mokyti žinoma ne ta prasme, kaip įprasta šabloniškai suprasti tas pareigas, bet ta prasme, kad atidengti liaudžiai akis, išmokinti ją suprasti gyvenimą, pažinti jį, kad žmones įgiję tas žinias galetų patys pakeisti tas apystovas ir pasiekti geresnio gyvenimo. Taip bent reiktų suprasti liaudies mykyklų ir mokytojų pareigas. Deja, jos šiandien, čia, visai kitaip suprantamos. Mokykla toli gražu nera šviesos žiburių tamsiame sodžiuj, kokiu ji iš tiesų turetų buti. Ji nešioja tik kilnų vardą labai dažnai neatlikdama minimalinių savo pareigų. Gi mokytojas, ar mokytoja, kaip paprastai yra tose įstaigose dribantieji žmones vadinami, labai dažnai esti žmones visiškai nepasiruošą tam darbui t. y. *liaudies mokymo darbui*, ir vietoj to, kad buti liaudies draugais ir vadovais, dažnai esti, jos išnaudotojais ir į savo pareigas žiuri kaipo į gerą uždarbio saltinį, kuris duoda galimybes, gražiai poniskai apsirengti, g rdžiai pavalgyti, išsigerti, vienu žodžiu linksmai pagyventi. Taip bent labai daug šio krašto mokytojų, netik lenkų, bet ir letuvių, supranta savo pareigas. O taip supratę jas, žinoma ne geriau ir atlieka. Aisku, kad tokie žmones, visais atžvilgiais alkanam protiniai ir užglušintam sodžiui, kuris yra ištroškęs šviesos, žinių, platesnio gyvenimo akyračio ir jo pažinimo—veik nieko negali duoti. Priešingai, jie dažnai atstumia nuo savęs sodiečius. O kad sodžius ir ypatingai viršmokyklinio amžiaus sodžiaus jaunimas yra ištroškęs savo protą lavinti ir giliau pažinti gyvenimą, tą pajunti pasikalbejęs su eilinių jaunuoliu ar jaunuole. Be to ta galima pastebeti iš jo domejimosi visai dalykais.

Štai vienas ryškus faktas. Atsilankau į lietuvių mokytojų suruošta liaudies moksleivių vakarelį netoli Dukštų, Pažemiškio kaime. Vakarelis, del stokos tinkamos patalpos, suruošiamas kluone. Kluonas menkas, šiaudiniu skyletu stogu. Bet jau prieš prasidesiant vakareliui, sodiečiai, kurie gal savo amžiuj nieko panašaus nemate — didžiausiu nekantrumu laukia. Vakarelio metu, jų akys pilnos įvairių klausimų, žingeidumo. Visi pakloję liežuvius ir išsižioje stebia ir klauso, sekdami vaikų judesius scenoj. Jiems įpratusiems nuo amžių matyti tik vien nubuodą teatrą bažnyčioj ir vienas ir tas pačias religines apeigas vienodoj dekoracijoj — vakarelis yra kokiu tai stebuklingu ir netiketu pramogos dalyku, plečiančiu jų fantaziją ir keliančiu galvoj įvairius protavimus. Dar su didesniu nekantrumu, sodiečiai lauke kino, kurs po vakarelio žadejo buti demonstrojamas. Ir kuomet sutemus ant pakabintos baltos paklodes, kuri pavadavo ekraną, pasirode gyvi žmones, įvairus vaizdai, — žiurovai tiesiog nežinojo kaip iš to nuostabumo į tą dalyką reaguoti. Pro jų akis, paslaptingoj sodiečio sieloj, psichikoj, galima buvo įžiureti revoliuciją. Klausimas gimde klausimą į kurį kiekvienas ieskojo atsakymo ir su didžiausiu demesio įtempimu klause mokytojo, aiškinančio filmą, žodžius, stengdamiesi sugauti mintį ir amžiams įdeti ją savo galvon. Užsibaigus kinui, jie dar ilgai nenorejo eiti iš kluono, noredami patirti, kaip tas viskas darosi, kaip tą galima padaryti ir šimtai kitokių klausimų vargino jų galvas. Esu tikras, kad daugelis jų tą viską sapnavo ir kelias savaites vis minejo kiną, kurio jie savo gyvenime nebuvo matę ir apie kurį neturi elementariškiausio supratimo. Po tokio vaizdo, patys sa-

vaime kyla klausimai, kodel negaletu buti įtaisyti prie kiekvienos mokyklos panašus mažučiukai kiluojami kinai, kurie rodytų sodiečiams gražias mokslinio pobudžio filmus, lavinančius sodiečių protą ir plečiančius jų siaurą akyratį. Juk tai kainuoja menkniekius, palyginus su tuo, ką lietuviški valio patriotai nuo visuomenes lešų padeda į savo kišenius ar išleidžia savo asmeniškiems reikalams. Be to esu tikras, kad ir patys sodiečiai, iš savo skurdžios kisenes nesigailetų tam skatiko. Tik svarbiausia, reikia *moketi* prie jų prieiti ir išaiskinti jiems tokių dalykų naudingumą. O tokie kineliai, užgliušintam sodečių gyvenime suvaidintų labai didelį vaidmenį.

V.

Pažemiškio kaimo vakarelį privedžiau kaipo faktą, kad parodžius, kaip sodiečiai trokšta šviesos, o per ją daugiau žinių, prityrimo gyvenimo kovai. Tą patį patyriau pasikalbejęs ir su daugeliu sodiečių, prie kurių mokant prieiti, jie atveria visą savo dusią, kurioj slepiasi visi vargai. Dar pažymetinas ir tas dalykas, kad sodiečiai trokšta šviesos ir mokslo tik lietuviska kalba. Tose sodžiuose, kur yra lenkiškos mokyklos, j'e jų atvirai sakant nekenčia ir visai teisingai. Vienas paprastas sodietis man sako:

— Priklus tie lenkiški mokytojai. Jie kalba poniska kalba, kaip mūs ponas dvare. O mes norim, kad vaikai mokintus musų kalba.

Pavyzdžiu! Švenčioneliose, kur perdem savo šaknyse lietuviškas elementas, išsikalbejus su vienu piliečiu, jis labai nusiskundė, kad nera lietuviškos mokyklos, ir girdi vaikus reikia leisti į poniškas t. y. polskas mokyklas. Skundžiasi, kad vaikai tos ponskos kalbos nesupranta, pareję verkia, nesimoko ir taip lieka. O jeigu vaikų neleidi, valdžia baudžia. Tas pats ir Druskininkuose, kurie savo šaknyje yra lietuv:ški ir kur beveik kiekvienas moka graziai lietuviškai kalbeti. Ypatingai mane stebino Druskininkų žydai, kurie kalba lietuviskai daug gražiau ir taisiklingiau negu N. Lietuvos daugelis miesteliu žydai. Be to Druskininkų šoferiai, lietuviskai kalba, geriau už daugelį Kauno šoferių. Ir visi tenykštei gyventojai apgailestauja, kad pas juos nera lietuviškos mokyklos. Tokių vietų užtikau daug. O kadangi mokslas privalomas ir kas vaikų ne leidžia mokslan tie baudžiami, todel lietuviškų sričių gyventojai daugumoj pries savo norą turi leisti vaikus į lenkiškas mokyklas. Bet iš tokių mokyklų, kiek aš įsitikinau naudos labai maža. Jos nepakels tamsaus to krašto lietuviškų sričių savo esmej, apšvietos laipsnio. Tą patvirtina ir vienas kitas atviresnis mokytojas lenkas, kuriam tenka mokytojauti lietuviškose srityse. Vienas mokytojas man sako:

— Nieko negaliu ismokinti. Pats lietuviškos kalbos, galiu prisipažinti, kaip ir nemoku, o vaikai visai nesupranta lenkiškai. Susidaro tokia padetis, kad visą laiką tenka jaustis nebilia's. Butų visai kitas dalykas, jei tie mokytojai lenkai, kurie esame skiriami į lietuviškas sritis moketumem gerai lietuviškai. O dabar... noredamas sąžiningai pareigas atlikti, nors imk ir pasikark. Sodiečiai pyksta, kad vaikai nieko neišmoksta ir, kad jie tik be reikalo eina į tokią mokyklą ir daro išlaidas.., Inspektorius bara, kad nemoku atlikti savo pareigų ir t. t.

Iš tokių pasikalbejimų, gavau įsitikinti, kad svietimas Vilniaus krašte, žinoma lietuviškose srityse yra labai tragingoj padėty. Vaikai baigę lenkiškas pradžios mokyklas, lieka vel analfabetais. Jie neišmoksta nei lenkiškai, nei lietuviškai. O tai ką išmoko, labai greit pamiršta.

Kas liečia privačias lietuviskas mokyklas, tai obktingai kalbant, reikia pasakyti, kad daugelis iš jų atnesa taip pat mažai naudos. Atneša todel mažai naudos, kad daugelis žmonių, kurie tose mokyklose moko, visiškai nera pasiruošę pedagoginiam darbui ir nesupranta savo pareigų atsakomingumo. Be to lietuviškose mokyklose nera pedagogines organizacijos, kuo kaltininkais reikia skaityti tuos valio patriotus, kurių žiniojo mokyklos randasi. Butent, švietimo draugiją „Rytas". Lig šiol, mokytojai neturejo programos, kurios prisilaikydami galetų mokinti. Vadinas, kaip kuris iš mano ir ką išmano, taip ir moko. Gerai, kad mokytojas yra baigęs Seminariją ir plačiau pasiruošęs pedagoginiam darbui. Toks be abejo savo pareigas atliks tinkamiau. Bet įsidemekime, kad labai daug yra ir tokių mokytojų, kurie ir tos menkutes lietuviskos mokytojų seminarijos nera baigę, bet pabuvę kelis metus gimnazijoj arba iš antro, trečio kurso yra išeję mokytojauti. Be to reikia atminti ir tai, kad Vilniaus lietuvių mokytojų seminarija yra daug žemiau pastatyta mokslo, atžvilgiu negu N. Lietuvos mokytojų seminarijos. N. Lietuvoj į mokytojų seminariją priimami baigę keturias gimnazijos klases ir išlaikę tam tikrus egzaminus arba penkių gimnazijos klasių, su papildomais egzaminais. Ir baigę du kursus, skaitydavos lig šiol cenzuotais mokytojais. Bet N. Lietuvos seminarijų du kursai visais atžvilgiais viršija Vilniaus lietuvių mokytojų seminarijos penkius kursus. Tokiu budu, išejusi iš antro ar trečio kurso cionykštes seminarijos mokytojauti, reikia skaityti ne didesnio mokslo cenzo, kaip 3 — 4 gimnazijos klasiu. Ką gi toks mokytojas gali mokytojauti, kuomet su juo pasikalbejęs, matai, kad jis neturi menkiausio supratimo apie pedagoginius dalykus, nekalbant jau apie bendrą išsilavinimą, kurio čionykšte seminarija neduoda ir ją baigusiam.

Prie to pagrindinio trukumo švietimo darbe, reikia prideti dar ir kitus. Nežinia ar del „Ryto" valdybos visiško nenusivokimo švedimo srity, ar del tam tikros politikos ir tie patys mokytojai dar yra gerokai trukdomi ir demoralizuojami. Nesant vizitatoriaus, kuris apvažinetų visas mokyklas ir tikrintų, kaip yra atliekamas darbas, bei duotų tinkamus pedagoginius patarimus, dalyvaudamas pamokų vedime ir t. p. — mokytojai, kas menuo turi važiuoti Vilniun atsiimti algos. Juk tai yra tokis absurdiškas algų mokejimo budas, koki kas norins gali sugalvoti. Gyvenąs mokytojas tolokai nuo Vilniaus, butinai turi apleisti bent porai dienų pamokas ir trankytis kelionej. Na, o daugelis mokytojų atvykusių Vilniun atsiimti algos, žinoma, ją gavę dar tuoj nesiskubina namo. Sueina vieną kitą pažįstamą, gerą tavorščių, nueina išsigerti ar šiaip kur pasilinksminti ir praslenka dar pora dienų. Grįžęs is kelionės jaučiasi nuvargęs, sužlebęs, reikia kokią dienelę pasilsieti. Taip, kad apie savaitę laiko menesy praleidžiama veltui ir rezultate gaunasi tokių savaičių daugiau, kas iššaukia sodžiuje nepasitikejimą mokytojais ir pačių mokytojų bei vaikų demoralizavimą ir trukdymą paties darbo. Visai kitaip atrodytų jei butų tinkamas mokyklų vizitatorius, žinoma savo pedagoginių išsilavinimu stovįs daug aukščiau už mokytojus ir apvažinetų, kas menuo mokyklas, kaip tai yra daroma kitur. Tuomet mokytojai, jausdami kontrolę, neštų didesnę atsakomybę ir stengtusi atlikti patį darbą geriau. Taip pat reikių daryti ir su algų išmokejimu, kad netrukdyti mokytojų nuo darbo ir nedaryti jiems bereikalingų išlaidų. Paviršutinai žiurint atrodo, kad tai menkniekiai, bet giliau įsigilinus, prieini išvados, kad tokia dezorganizacija paraližuoja visą švietimo darbą.

Dar vienas dalykas, kurį pastebejau mokyklose— tai trukumas suolų. Tiesiog geda, kad daugely mokyklų beveik nera suolų, kuriuos but galima suolais pavadinti, bet yra kokios tai sukaltos lentos, kurios neatsako elementariškiausiems higienos reikalavimams. Pinigų,

ponams lietuviško sąjudžio „vadams" užtenka pirktis namus, pasiskirti sau didžiausias algas, o įtaisymui tinkamų suolų nėra. Be ne jiems svarbu, kad mokinys iš mokyklos išeina kuprotas, šleivas, kreivas.

VI.

Dabar keli žodžiai apie mokytojus, jų bendrą išsilavinimą ir suaugusių švietimą. Apie mokytojus sodiečiai pasakoja daug linksmų, bet kartu ir liudnų, dalykų. Vienur nusiskundžia, kad mokytojai [1] esą per dideli ponai ir su sodiečiais nieko bendro nenori turėti. Kitur, kad mokytojai dideli lepšiai, tinginiai, girtuokliai. Trečioj vietoj sodiečiai didžiuojasi savo mokytojais ir juos giria; kai nuvažiuoji į tą kaimą, kur kokį laiką mokytojas buvo anksčiau – tai skundžiasi, kad jį iškelė kiton vieton ir jiems davė blogą mokytoją. Ketvirtoj vietoj pasakoja, kad tokia ir tokia mokytoja susideda su lenkais, baliavoja ir paskui naktį lenda pro langą. Penktoj vietoj pasakoja, kad jų mokytojas, kaip išvažiuoja kermošiun į miestelį, — tai prabūve visą savaitę, kol kaimiečiai nuvažiavę sekantin kermošiun jį parsiveža.

Žinodamas sodiečių psichologiją, kad jie labai dažnai mėgsta iš adatos priskaldyti vežimą — stengiaus tokius pasakojimus patikrinti pas kitus. Na, kuomet mokytojai man tą patį papasakojo apie savo kolegas, tada neliko jokių abejonių, kad taip ištikrųjų yra. Aišku, kad tokie reiškiniai turi ir tam tikras priežastis, kurių reikalinga ieškoti giliau. O tas priežastis randame tose lietuvių kulturinėse įstaigose, kuriose mokytojai buvo ruošiami gyvenimui ir pedagoginiam darbui. Jos yra kaltininkėmis, kad *neisauklėjo* jų žmonėmis, neišlavino juose savygarbos pajautimo ir išleido juos gyveniman arba laikiruotais ponaičiais ir panelėmis arba—lepšiais. Aišku, kad iš dalies čia kalti ir patys mokytojai, bet didžiausia atsakomybė gula ant tų, kurie juos tokiais padarė.

Ar gali būti tokie žmonės, apie kuriuos perdaviau sodiečių opiniją, rimtais kaimo švietėjais ir kulturintojais? Savaime suprantama, kad ne.

Pr. An.

(B. d.)

[1] Turiu ahleju lyčiu mokytojus galvoj.

Pasaka apie kalakutų psichologiją, žvalgybą, kitus gyvus daiktus ir apie naujus daktariškus metodus žmonų nervams tirti.

Nors pavadinau šį straipsniuką pasaka, bet rašysiu apie tikrą atsitikimą—apie „patriotišką" kalakutų psichologiją. Kalakutas, nugirdęs kur švilpiant, tuoj tiesia savo raudoną snarglį ir pradeda šebelduoti. Ir šebelduoja iš viso vieko, pats savo šebeldavimo nesuprasdamas. Tokia, mat, jau jo psichologija. Panašiai elgiasi ir lietuviški Vilniaus valio patriotai. Pasijudins kur koks norins emigrantas—kai tuoj pradeda isteriškai šebelduoti ir pusti savo „tautišką ambiciją". Ypatingai jie sukruto, sužinoję apie mano ekskursiją po Švenčionių apskritį. Pradėjo mušti visus bugnus. Pirmas parašė „Vilniaus Varpas". Parašė visai žmoniškai. Antras šokosi p. Mackevičius „Kely" jau smarkiau. Matomai pas jį didesnė „tautiška" potencija. Na, tai jau jam, kaipo katalikui, ir meluoti galima. „Kely" jis rašo, kad emigrantai perkėlė savo veikimo centrą į Švenčionis. Skaitau ir klausiu iš nustebino kitų—ar tai tiesa. Pasirodo, kad ne.

Trečias šoko p. Veleckis. Mat, jis, kaip netaip jau senai iš gudo pasidarė lenku, o iš lenko lietuviu,—tai pas jį tos kalakutiškos mišrios potencijos kuo daugiausiai. P. Veleckas, savo organe „Życie Ludu" Nr. 11, pasirodė, kad jis yra nemažesnis žvalgybininkas, kaip patriotas. Štai įrodymai, kad žvalgybininkas. Minėtam laikrašty rašo: Ancevičius—bolševikas. Nepavykus girdi jam Svenčionyse, nutarė bėgti Sovietų Rusijon". Tą jo žinią tuoj pasigriebė N. Lietuvos fašistai ir paskelbė per radijo bei parašė savo laikraščiuose. Aš vėl skaitau ir stebiuos tokia gera žvalgybiška p. Veleckio uosle. Iš kur jis sužinojo, kad aš bolševikas, kad aš rengiuos į Sovietų Rusiją, kad man nepasisekė Švenčionyse. Čia, tur but, pamaniau sau, rimtas žvalgybininko talentas, kuris moka iškasti to, ko nėra.

Visai be reikalo sielojatės ponai. Jokio veikimo niekur neperkeliau ir niekur nesiruošiu bėgti. Skaitant tokius tamstų idiotiškus donosus, aš tik kvatoju ir džiaugiuos, kad tie žmonės, su kuriais susiduriant— o jie taip pat katalikai, bet žinoma protengesni už jumis, gauna aiškiai įsitikinti, kaip negudriai jus meluojat.

Dar daugiau tokio melo sąryšy su mano ekskursija paskleidė p. Juchnevičius „Jaunimo Draugo" 5—6 Nr. Korespondencijoj iš Švenčionių ir straipsnely „Vadinamieji emigrantai", klykia, kiek tik jo sveikata leidžia, kad ten daroma revoliucija, platinimas laikraštis „Pirmyn", dalinama literatura ir daromi posėdžiai, ir t. t. Kuomet sutikau iš Švenčionių kelis žmones ir parodžiau jiems „J. D." jie tik nustebo ir nusijuokė, kad katalikas Juchnevičius taip puikiai meluoja. Nenuostabu, kad jis iš to patriotiško įkarščio, nelyginant to feldfebelio žmona, pats save išsiraižė. Jis isteriškai surikęs į mokytojus, rašo: „kur galų gale jusų lietuviška sąžinė, kad taip nuoširdžiai net vaišinate tuos, kurie iki šiol, užuot ginti musų lietuviškas teises ir dėl jų bendrai kovoti, *jie tik pamazgas pila ir žemina visa tai, kas Vilniaus krašto lietuviui yra brangu, šventa?*" (pabr. mano). Visų pirma klausiu p. Juchnevičiaus, kaipo studento, kelias sąžinės žmonija turi ir bendriai žmogus. Jeigu yra lietuviška sąžinė, tai savaime aišku, kad yra vokiška, žydiška ir t. t. T. y., kiek tautų, tiek sąžinių. Be to, bažnyčia moko apie krikščionišką sąžinę, socialistai, kad yra socialistiška sąžinė. Na, Juchnevičius, žinoma, turi tris sąžines: lietuvišką = krikščionišką ir spekuliantišką. Todėl jis ir gali tokias nesąmones ir melus rašyti.

Be to, kiek man teko skaityti laikraštį „Pirmyn" niekur nebuvo rašyta prieš lietuvių teises. Vadinas, prieš jas nekovojama. Bet buvo iškeltos tos visos šunybės, kurias daro panašus ponai à la Juchnevičius, butent: kaip vaikų mušimas, įvairi spekuliacija ir t. t. Juchnevičius dabar suriko, kad tos visos šunybės yra lietuviui brangios ir šventos. Bravo! Bent vienas atvirai prisipažino. Tik ponas Juchnevičiau, reikėjo pasakyti, kad jos yra brangios ir šventos tokiems spekuliantams lietuviams, kaip tamsta. Doras ir teisingas lietuvis su pasibiaurėjimu tas „šventenybes" atmes. Tai tiek ponai melagiai!

Porą žodžių apie naujus daktariskus metodus, kuriuos surado „V. Šviesos" Nr. 5—6, „Pirmyn" bendradarbių nervų sveikatai nustatyti. Savo laiku buvo visi pakėlę triukšmą dėl emigrantų. Tuo reikalu išsitarė ir „V. Šviesa", visai nedviprasmiai pavadindama emigrantus gyvuliais. Tiesa, žodis gyvuliai nebuvo pavartotas, bet jis buvo tarp eilučių išskaitomas. Dėl to išsitarėm ir mes. „V. Šviesa" užsigavo ir užsigynė, kad taip nesakius. Įrodymui, pecitavo dalelę sakinio iš pereitavo savo Nr. ir pradėjo rašyti apie logikos stoką ir nervų ar asociacijų pakrikimą. Kad bergždžiai nesiginčyti, cituoju visą posmą iš pereito „Šviesos" Nr., o tada pats skaitytojas padarys išvadą apie logiką.

„...P. Valaitis... pataria tačiau žiurėti į juos (emigrantus P. A.) kaipo į žmones, kurie visais žvilgsniais

negali buti smerkiami,..." „P. Valaičio optimizmas šį kartą bus gavęs didelio smugio. Nei vienų, nei kitų (Suprask: Nei dešiniujų, nei kairiųjų) jis savo straipsniu neįtikino ir įtikinti negali". Įsiskaitę į tą citatę viską aiškiai matome. Jeigu „V. Šv." bendradarbiai ar redaktoriai nusivok'a kalbos logikoj, jie nagrinedami šį posmą turi statyti sekantį klausimą. „Kuo neįtikino?" Kadangi čia kalba eina apie emigrantus kaipo žmones ir jeigu Valait. nei vienų, nei kitų neįtikino, kad jie yra žmonės — reiškia emigrantai nera žmones. O jeigu jie nera žmones, tai toliau vadovaujantis kalbos logika reikia statyti klausimą: „Kas jie per vieni?" Atsakymas: Jeigu ne žmones, reiškia -gyvoliai.

Todel „V. Š." benradarbiams nereikia užsiginti to, kas jų straipsniuose į juos įsiskaičius randasi. O rašant apie kitų logiką, pirmon eilen reikia patiems save išsigdyti, o jau paskui kitus gydyti.

P. An.

Draugai ir draugės!

Tautininkai-fašistai, užgrobę valdžią į savo rankas ir įvedę kruviną diktaturą, žiauriausiai smaugdami plačiausius musų krašto gyventojų sloksnius—darbo liaudį, neduodami jai pasijudinti iš vietos. Lietuvos liaudis šiandiena yra visiškai beteise, nes jai atimtos visos piliečių teises. Tokioj padety fašistai ruošiasi palikti liaudį amžinai. Apie tai geriausiai liudija jų paskelbtoji konstitucija, kuria jie nori musų kraštą paversti monarchija. Kad tas neįvyktų, visų pareiga stoti atkaklion kovon prieš liaudies priešus, ir aiškinti žmonems, kuo fašistai savo konst tucija siekia. Tie fašistų planai geriausiai yra nušviesti *Genių Dedes* brošiuroj: **„Trečioji konstitucija — bus pačios liaudies“.** Visų pareiga, kad tą, tik ką iš spaudos išejusią knygutę, kuo plačiausiai paskleidus Lietuvos gyventojų ir Lietuvos kariuomenes tarpe, kad parodžius žmonems, kuo siekia fašistiniai diktatoriai ir tuomi paraginti visus prie atkaklios revoliucines kovos.

Todel visi, kas tik galite, *skaitykit ir platinkite Genių Dedes* knygutę: **„Trečioji konstitucija — bus pačios liaudies“.**

Pasistengkite, kad kiekvienas sąmoningas Lietuvos pilietis tą knyguię *perskaitytų* ir apgalvotų, kuo siekia fašistai, ir perskaitęs perduotų kitam.

Antras itin įsidemetinas fašistų politikos žingsnis—tai organizavimas taip vadinamos „Tautos gvardijos". Paskutinių laiku fašistai, jausdami vis didejantį prieš juos liaudies kerštą, pradejo skverbtis į moksleivius ir į sodžiaus jaunimą su įvairiais paraginimais stoti „Tautos gvardijon“. Fašistų organizuojama „Tautos gvardija" yra ne kas kitas, kaip noras įtraukti Lietuvos jaunimą į karinę organizaciją, kurią, laikui atejus, fašistai ves prieš kovojančią liaudį už savo teises. Jaunimas turi buti itin atsargus ir nepasiduoti budeliškai fašistų meškerei, kuri yra paslepta gražiuose ir skambiuose tautybes obalsiuose.

Todel visų Lietuvos piliečių pareiga išsiaiškinti kuo fašistai siekia ta „Tautos gvardija". Tas fašistų žingsnis, yra vaizdžiai nušviestas baigiamoj spausdinti *D ir A* brošiuroj: **„Fašistų organizuojamoji „Tautos gvardija“ ir Lietuvos jaunimo uždaviniai“.**

Pasistengkite ją kuogreičiausiai įsigyti ir išplatinti, kad užkirtus kelią budeliškai fašistų „Tautos gvardijai". *Lai nesiranda ne vieno jaunolio Lietuvoj, kuris stotų į fašistų organizuojamą „Tautos gvardiją“!* Nes tas, kas stos į tą gvardiją, tas bus Lietuvos liaudies priešas, o kartu ir priešas musų gimtojo krašto! *Viso Lietuvos liaudies jaunimo pareiga—organizuotis į revoliucinę Liaudies gvardiją, kuri atsistotų priešfašistines kovos avangarde ir padetų liaudžiai nušluoti nuo Lietuvos paviršiaus kruviną ją fašistų diktaturą.*

Todel visi, kaip vienas — į priešfašistinę revoliucinę Lietuvos liaudies kovą — prieš musų krasto tiranus.

Nuo Redakcijos.

Gauname daug nusiskundimų iš vietų, kad platintojai ir skaitytojai negauna reguliariai laikraščio. Draugai dažnai pamirsta, kad tam yra įvairių kliučių. Pirmon eilen, laikraščio išleidimą dažnai sutrukdo spaustuve, nes del stokos lietuviško srifto, ji negali kartais atspausdinti laiku.

Dauguma draugų iš N. Lietuvos reiškia norą, kad laikraštis išeitų reguliariai — du kart į menesį. Ir, be to, kad butų le džiama daugiau agitacinio pobudžio brošiurų. Priimdama tą „Pirmyn" redakcija domen, savo paskutiniame posedy nutare išpildyti draugų pageidavimus ir nuo **liepos menesio laikraštį leis—1 ir 15 d. kiekvieno menesio.** Taigi, skaitytojai ir platintojai, nuo paskelbimo šio redakcijos pranešimo žinokite, kad musų laikraštis išeis tomis dienomis punktualiai 16 puslapių didumo. Gi jusų visų pareiga bus, kad jį reguliariai ir tinkamai išplatinti ir, be to, remti visomis pajegomis patį laikraštį, siunčiant jam medžiagos, renkant aukas ir t. t.

Redakcija.

Redakcijos atsakymai.

Klumpiui Tamstos patarimus priimsime domen. Medžiagą gavom. Rašyk daugiau.

Kovotojui. Drg. korespondencija šiek tiek pataisę talpiname. Rašant reikia buti atsargesniam, kad neduoti galimybes žvalgybai vel pradeti su nekaltais žmonemis inkvizitoriškus darbus.

Agorai. Eilerašti *Lietuvos Jaunimui"* talpiname į ši Nr. Kitą paliekame sekančiam. Tokių eilerąščių siųskite juo daugiau, nes jie turi kai kuriais atžilgiais daug didesnę reikšmę už bį kokį agitacinį straipsnelį ir daug geriau sužadina revoliucinius liaudies jaunimo jausmus.

A Vetrai „Šiaudadušiams" talpiname. „Likternos dar dega" tilps sekančiam Nr. Siųskite daugiau panašių eilerąščių, už ką ne tik mes, bet ir visą kovojanti Lietuvos liaudis bus tamstai be galo dekinga. Be to, siųskite daugiau ir korespondencijų iš vietų.

Deltai. Draugo straipsnių lig šiol negavom. Rašykit daugiau. Be to, paraginkit ir kitus, kad jie prisiųstų žadetąją medžiagą.

Gelžkeliečiui. Rašyk daugiau is gelžkeliečių gyvenimo. Prisiųstą medžiagą sunaudojom. Ačiu.

Kaimiečiui. Prisiųstos draugo miedžiagos negalejom pilnumoj sunaudoti, bet kas tiko, tą sunaudojom straipsniams. Rasykit daugiau iš kaimiečių ir naujakurių gyvenimo.

Visiems kitiems bendradarbiams. Siųskite daugiau korespondencijų iš įvairių Lietuvos vietų. Jeigu nežinote ir neturite kelių per kur siųsti, tai medžiagą įteikite tiems, iš kurių gaunate laikraštį „Pirmym". Jie persiųs medžiagą musų redakcijai.

Ats. Redaktorius ir leidejas: Stasys Dainauskas. „ZORZA" Spaustuve Vilniuje.